

Ilmapunttari rehtoreiden kokemuksista

Rehtorit oppivelvollisuusudistuksen keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1 Oppivelvollisuutta laajentamalla koulutustasoa nostamaan	4
1.2 Uudistus lisäsi oppivelvollisten oikeutta saada ohjausta ja järjestäjän seurantavastuuta	6
1.3 Oppivelvollisuuden laajentaminen teki opinnoista pääosin maksuttomia	7
1.4 OAJ tuki järjestäjiä uusien velvoitteiden määrän selvittämisessä	8
1.5 Mitä oppivelvollisuuden laajentaminen muutti perusopetuksen rehtorin työssä?	8
1.6 Mitä oppivelvollisuuden laajentaminen muutti toisen asteen rehtorin työssä?	8
1.7 Oppivelvollisuus uudistuksen kanssa samanaikaisesti vahvistettiin ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen	9
1.8 Kehittämishjelmat tukivat oppivelvollisuuden toimeenpanoa	9
1.9 OAJ:n ehdotus oppivelvollisuusmalliksi poikkesi säädetystä mallista	10
2. Toimintaympäristö, jossa uudistusta toteutettiin	12
2.1 Riittämätön rahoitus vaikeuttaa koulutuksen järjestämistä	12
2.2 Uudistusta uudistuksen perään	12
2.3 Rehtorin työkuorma valuu yli	13
2.4 Korona-aika ja sen tuoma kuormitus toivat haasteen oppivelvollisuuden toimeenpanolle	13
2.5 Opinto-ohjaajien määrissä suuria eroja oppilaitosten välillä	14
2.6 Opinto-ohjausta antavan kelpoisuudet vaihtelevat	15
3. Kyselyyn vastanneiden tiedot	16
4. Tulokset	17
4.1 Esihenkilöiden työaikatarve kasvanut, mutta resurssit eivät	17
4.2 Opetus- ja ohjaushenkilöstöä rekrytoitu niukasti, esihenkilöitä ei lainkaan	20
4.3 Esihenkilöt tarvitsevat lisää informaatiota oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpanosta sekä oman esihenkilönsä tukea	23
4.4 Oppivelvollisuus uudistuksen onnistuminen edellyttää opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemista	24
4.5 Oppimateriaalihankinnoissa opettajien kuuleminen toteutunut hyvin, resursointi heikommin	26
4.6 VALPAS-järjestelmä jakaa mielipiteitä, TUV A-koulutuksen järjestämiseen hyvät valmiudet	28
4.7 Huoli resursseista vaikuttaa esihenkilöiden asenteeseen uudistusta kohtaan	30
4.8 Tulevaisuudelta toivotaan riittävä rahoitusta ja opettajamäärää	31
4.9 Avovastauksissa korostui rehtoreiden liian suuri työkuorma ja uudistusten määrä	34
5. Johtopäätökset	35
6. Toimenpide-ehdotukset	36
Kuviot ja taulukot	37

ILMAPUNTARI REHTOREIDEN KOKEMUKSISTA

Rehtorit oppivelvollisuus uudistuksen keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu

Tekijät: Vastuuasiantuntijat: Risto-Matti Alanko ja Nina Lahtinen. Raportin laadintaan osallistuneet: tutkija Vesa Ilves ja korkeakouluharjoittelija Roope Grönroos.

1. Johdanto

HELMIKUUSSA 2022 oppivelvollisuuden laajentaminen oli ollut voimassa puoli vuotta. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ halusi selvittää jäsenistöltään, kuinka historiallisesti merkittävän uudistuksen toimeenpanon alku oli sujunut, koska uudistus sekä sen nopea toimeenpano oli puhuttanut ja jakanut mielipiteitä. Asiaa selvitettiin teettämällä kysely erikseen perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen opettajilla sekä esihenkilöillä.

Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon lisäksi samassa yhteydessä haluttiin kysyä ajankohtaisista muutakin koulutuspoliittisista asioista.

Kyselyihin vastasi parissa viikossa helmikuun lopussa yhteensä noin 3 500 perusopetuksen, ammatillisen koulutuksen tai lukion opettajaa tai esihenkilöä. Kyselyiden keskeisiä tuloksia julkaistiin 15.3. tiedotustilaisuudessa¹ ja esiteltiin erikseen muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön virkamiehille.

Kyselyistä haluttiin tehdä myös laajempi raportti, joka olisi kaikkien luettavissa ja hyödynnettävissä. Tässä korvaamattomana apuna toimi korkeakouluharjoittelija.

Eduskunnalle on juuri annettu ensimmäinen lakipaketti korjausesityksistä oppivelvollisuus uudistukseen. Tällaisia korjausesityksiä usein näin mittavissa uudistuksissa tarvitaan². Näiden OAJ:n tekemien kyselyiden vastauksia toivottavasti hyödynnetään, kun pohditaan seuraavia korjausesityksiä.

Tällä hetkellä käsittelyssä olevassa korjaussarjassa ehdotetaan oppivelvollisuuslain soveltamisalan ulkopuolelle rajattavaksi Suomessa opiskelutarkoituksessa oleskele-

vat ulkomaalaiset laajennettavaksi 17 vuotta täyttäneiden oppivelvollisten mahdollisuuksia suorittaa oppivelvollisuutta lasten perusopetuksessa, tarkennettavaksi opiskelupaikan osoittamista koskevaa sääntelyä, säädettäväksi oikeus oppivelvollisuuslain mukaisiin majoitus- ja matkakorvauksiin koskemaan myös ajallisesti pitkää koulumatkaa, laajennettavaksi ohjaus- ja valvontavastuussa olevan asuinkunnan tiedonsaantioikeuksia sekä tehtäväksi oppivelvollisuuslakiin eräitä muita teknisluonteisia tarkennuksia. Koulutusta koskevissa laeissa ehdotetaan säädettäväksi opiskelijan eroneeksi katsomisesta tilanteesta, jossa oppivelvollisuuden suorittaminen on keskeytetty toistaiseksi.

Ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös opintonsa aloittavan oppivelvollisen erityisen tuen tarpeen arvioinnista perusopetuksessa tehdyn erityisen tuen päätöksen pohjalta. Vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin lisättäisiin säännös oppivelvollisille suunnatun koulutuksen rahoituksen yhteydessä oppilaitoksen ylläpitäjälle myönnettävästä oppimateriaalilisästä. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annettussa laissa tarkennettaisiin eräitä oppivelvollisuusrekisterin ylläpitoon liittyviä säännöksiä sekä lisättäisiin opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjatun ammatillisen koulutuksen opetuksen ja ohjauksen tuntimäärän tallentamisvelvoite. Lisäksi tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös mahdollisuudesta järjestää kyseistä koulutusta valtionosuusrahoitteisena työvoimakoulutuksena.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2022.

¹ OAJ:n uutinen 15.3.2022 <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/oajn-kysely-oppivelvollisuus uudistus-ei-onnistu-jos-perusopetuksen-oppimisen-tukea-ei-korjata/>

² Hallituksen esitys oppivelvollisuuslainmuuttamisesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_54+2022.aspx

1.1 Oppivelvollisuutta laajentamalla koulutustasoa nostamaan

PÄÄMINISTERIN SANNA MARININ hallitusohjelmassa *Osalistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta* keskeisenä tavoitteena on koulutus- ja osaamistason nostaminen kaikilla koulutusasteilla, oppimiseröjen kaventuminen ja koulutuksellisen tasa-arvon lisääntyminen. Korkea koulutustaso ja sivistys ovat hyvinvointivaltion ja tasa-arvoisen yhteiskunnan kulmakiviä.

Suomalainen koulutusjärjestelmä sijoittuu kansainvälisessä vertailussa kärkijoukkoon. Tätä menestystä kuitenkin uhkaavat muun muassa eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen. Koulutustason kasvu on jäämässä alhaisemmaksi aiempiin ikäluokkiin verrattuna, ja korkeakoulutettujen osuuden nousu on jäänyt Suomessa OECD-maiden keskiarvoa alhaisemmaksi. Koulutustason nousu on Suomessa pysähtymässä: 1970-luvun lopulla syntyneet ovat jäämässä Suomen kaikkien aikojen koulutetuimmaksi ikäryhmäksi.³ Vuoden 2013 jälkeen nuorten koulutustaso on koulutuksen pituudella mitattuna jopa hieman laskenut.⁴ Koulutustasolla tarkoitetaan perusasteen jälkeen suoritettua korkeinta tutkintoa ja koulutuksen keskimääräistä pituutta. Henkilön tietojen ja taitojen tason, eli osaamistason, kuten lukutaidon, heikkenemisen ja eriarvoisuuskehityksen lisäksi lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmien lisääntyminen herättävät huolta. Koronapandemia on osaltaan kärjistänyt hyvinvoinnin ja osaamisen eroja oppilaiden ja opiskelijoiden keskuudessa.^{5,6,7}

Hallitusohjelman *Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi* -strategisessa kokonaisuudessa linjataan oppi-

velvollisuusiän korottamisesta 18 ikävuoteen nykyisestä 16 vuodesta. Tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Nyt 15 prosenttia ikäluokasta jää pelkän peruskoulun varaan eikä suorita toisen asteen tutkintoa. Oppivelvollisuusiän korottamisella halutaan turvata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti. Tulevaisuuden osaamisvaatimusten ennakoidaan olevan huomattavasti korkeammat uudelle työvoimalle kuin nykyiselle työvoimalle.⁸

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 -työssä on sitouduttu korkeakoulutettujen määrän nostamiseen 50 prosenttiin nuorista aikuisista vuoteen 2030 mennessä. Toisen asteen tutkinto on edellytys jatko-opintoihin hakeutumiselle ja korkeakoulututkinnon suorittamiselle. Samat tavoitteet asetettiin koulutuspoliittisessa selonteossa⁹. Sen mukaan "Koko nuorten ikäluokka suorittaa toisen asteen tutkinnon, joka avaa ovet jatko-opintoihin ja työelämään. Vähintään 50 prosenttia nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Kaikilla on mahdollisuus kehittää ja uudistaa osaamistaan työuran eri vaiheissa riippumatta taustasta, työpaikasta, asuinpaikasta, elämäntilanteesta tai vammaisuudesta."¹⁰

Toisen asteen suorittamisella nähdään olevan parantuneen työllisyyden ja pidentyneiden työurien lisäksi hyvinvointia ja terveyttä lisäävä sekä syrjäytymisriskiä pienentävä vaikutus. Hyvinvoinnin ongelmat eriytyvät koulutustason perusteella ja kasautuvat erityisesti ilman peruskoulun jälkeistä jatkotutkintoa jääneille nuorille. Lisäksi maahanmuuttajien, maahanmuuttajataustaisten, vammaisten ja toimintarajoitteisten sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien

³ Tilastokeskus: Tieto & Trendit 2.11.2017, Koulutustason nousu on pysähtymässä.

<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/koulutustason-nousu-on-pysahtymassa/>. Haettu 17.2.2022.

⁴ Tilastokeskus: Tieto & Trendit 8.2.2022, Koulutustason huima nousu notkahti – suomalaisnuoret enää OECD-maiden keskitasoa.

<https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2022/koulutustason-huima-nousu-notkahti-suomalaisnuoret-ena-oecd-maiden-keskitasoa/>. Haettu 17.2.2022.

⁵ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: COVID-19-pandemia, osaamisvaje ja osaamisen eriytyminen. Policy brief 1:2021.

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/12/KARVI_Policy_brief_O121.pdf. Haettu 4.2.2022.

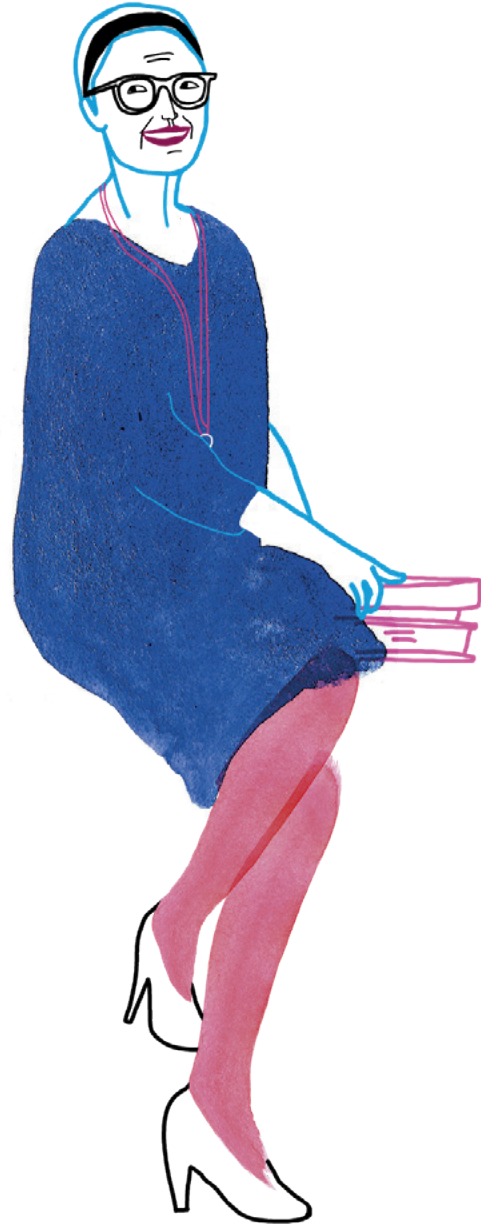
⁶ Salmela-Aro, K., Upadaya, K., Vinni-Laakso, J. and Hietajärvi, L. (2021), Adolescents' Longitudinal School Engagement and Burnout Before and During COVID-19—The Role of Socio-Emotional Skills. *J Res Adolesc*, 31: 796-807. <https://doi.org/10.1111/jora.12654>. Haettu 4.2.2022.

⁷ Ikeda, M. and A. Echazarra (2021), "How socio-economics plays into students learning on their own: Clues to COVID-19 learning losses", PISA in Focus, No. 114, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2417eaa1-en>. Haettu 4.2.2022.

osaaminen on muuhun väestöön verrattuna heikompaa. Korkeampi oppivelvollisuusikä lisää koulutukseen osallistumista, kasvattaa työllisyyttä sekä vähentää erilaisten sosiaalietuuksien tarvetta ja nuorisorikkaisuutta. Etenkin heikoimmat oppilaat hyötyvät koulutuksen jatkamisesta eniten.¹¹ Hallituksen esityksessä uudistusta perustellaan myös sillä, että vailla perusasteen tutkintoa olevien työttömyys- ja pitkäaikaistyöttömyysaste sekä pienituloisuusaste ovat huomattavasti korkeammat toisen asteen koulutuksen suorittaneisiin verrattuna.¹² On selvää, ettei pelkän peruskoulun oppimäärän suorittaminen ole riittävä työelämän osaamistarpeisiin ja yhteiskuntaan osallistumiseksi. Oppivelvollisuuden pidentäminen on sekä inhimillinen että taloudellinen investointi.

Inhimillisenä ja taloudellisena investointina oppivelvollisuuden laajentamista pitivät myös asiaa selvittäneet tutkijat. He totesivat, että ”oppivelvollisuuden pidentäminen parantaisi nuorten työllisyys- ja tulokehitystä tulevaisuudessa. Julkisen talouden näkökulmasta tämä tarkoittaisi korkeampia verotuloja ja alempia sosiaaliturvamenoja. Nämä fiskaaliset hyödyt todennäköisesti ylittäisivät uudistuksen kustannukset pitkällä aikavälillä, vaikka samalla tehtäisiinkin lisäpanostuksia opinto-ohjaukseen ja erityisopetukseen.”¹³

Alueellisten, sosioekonomisten ja sukupuolten välisten erojen merkitys oppimisessa ja kouluttautumisessa on kasvanut. Vanhempien koulutus, ammatti ja kodin varallisuus vaikuttavat oppimistuloksiin yhä voimakkaammin, ja oppilaiden väliset lukutaitoerot. Koulutus- ja osaamistason nostamisen lisäksi oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on oppimiserojen kaventaminen, koulutuksellisen tasa-arvon lisääminen ja yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien luominen.

⁸ OECD 2020. Continuous Learning in Working Life in Finland, Getting Skills Right, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/2ffcfe6-en>. Haettu. 4.2.2022.

⁹ Selonteossa valtioneuvosto antaa linjaukset koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi niin, että ne palvelevat Suomea, suomalaisia ja ihmiskuntaa laadukkaasti ja vaikuttavasti. Selonteossa esitetään kohti 2040-lukua ulottuva koulutuksen ja tutkimuksen tavoittele ja linjataan tarvittavat voimavarojen, rakenteiden ja ohjauksen muutokset, joilla vastataan ja vaikutetaan kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutostekijöihin ja luodaan merkityksellisen elämän edellytykset kaikille.

¹⁰ Valtioneuvosto Koulutuspoliittinen selonteko VN 2021 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162995/VN_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 2.4.2022

¹¹ Seuri, A., Uusitalo, R. & Viratinen, H. 2017. Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? Talouspolitiikan arviointineuvosto. https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Viratenen_2018.pdf. Haettu 4.2.2022.

¹² HE 173/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

¹³ Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Viratenen_2018.pdf Haettu 2.4.2022

1.2 Uudistus lisäsi oppivelvollisten oikeutta saada ohjausta ja järjestäjän seurantavastuuta

OPPVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMINEN lisäsi oppilaan- ja opinto-ohjaukseen sekä valvontavastuuseen liittyviä tehtäviä. Voidaan todeta, että oppivelvollisuus uudistus on ennen kaikkea ohjauksen uudistus. Uudistuksen myötä perusopetuksen 8–9-luokkalaisilla on oikeus saada tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta. Sitä annetaan oppilaille, jotka tarvitsevat lisätukea jatko-opintoihin hakeutumiseen. Opinto-ohjaaja arvioi tarpeen oppilaskohtaisesti. Tekijöitä, joiden perusteella annetaan tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta voivat olla esimerkiksi oppilaan terveydentila, sosiaaliset syyt, oma kokemus ohjauksen tarpeesta, oppimaan oppimisen ongelmat, koulunkäyntiin suhtautuminen ja vuorovaikutusvalmiudet. Tehostetussa henkilökohtaisessa oppilaanohjauksessa annetaan oppilalle henkilökohtaista ohjausta, pienryhmäohjausta sekä tehostetaan työelämään ja koulutukseen tutustumista. Tästä ohjauksesta laaditaan henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma.¹⁴

Perusopetuksen vahvistaminen, oppilaan- ja opinto-ohjauksen laadukas toteutuminen ja tuen riittävyys ovat ratkaisevassa asemassa oppivelvollisuus uudistuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta. Moni nuori tarvitsee lisätietoa, ohjausta ja tukea peruskoulun jälkeisiin opintoihin liittyen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen pohjimiseen vaikuttaa merkittävästi se, etteivät opinnot tunneta kiinnostavilta tai henkilökohtaisesti mielekkäiltä.¹⁵

Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus rahoitettiin nostamalla kuntien peruspalveluiden valtionosuutta. Tehostetun oppilaanohjauksen toimeenpanoon varattu valtionosuus perustuu arvioon (HE 1773/2020 vp, 92), jonka mukaan 1/6 oppilaista tarvitsee tehostettua oppilaanohjausta. Lisäohjauksen tarpeen arvioidaan olevan keskimäärin 10 tuntia oppilasta kohden.¹⁶

Oppivelvollisuuden laajennus on huomattavasti vähentänyt perusopetuksen jälkeen vailla opiskelupaikkaa jääneiden lukumäärää. Syksyllä 2020 perusopetuksen päättäneitä oli yhteensä 58 852 ja ilman opiskelupaikkaa jääneitä 2 708. Oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen syksyllä 2021 perusopetuksen päättäneitä oli 59 467. Vailla opiskelupaikkaa olevien lukumäärä oli tippunut 664 nuoreen.¹⁷

Vuonna 2017 toisen asteen opintonsa aloittaneista huomattavan suuri määrä, noin 4 200 opiskelijaa, eli 5,7 prosenttia kaikista opiskelun aloittaneista keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan ennen toisen lukuvuoden alkamista. Keskeyttäneiden suuri lukumäärä korostaa nuorten tarvetta saada henkilökohtaista ohjausta ja tukea opintopolkunsu rakentamiseen.

Lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa ohjausta vahvistettiin säätämällä lisäohjausvelvoite keskeyttämisuhan alla olevien opiskelijoiden ohjaamisesta. Hallituksen esityksessä olleessa arviossa lukiossa putoamisuhan alla on noin 1 000 opiskelijaa ja ammatillisessa koulutuksessa noin 3 200 opiskelijaa. Näistä 80 prosentilla arvioitiin olevan hyötyä lisäohjauksesta. Varattava ohjausmäärä on peräti 70 tuntia oppilasta kohden ja rahoitus on kohdennettu sekä lukioon että ammatilliseen koulutukseen perusrahoitusta korottamalla. Ohjaus- ja valvontavastuu toteutuu ”saattaen vaihtaan”-periaatteella.

Yhden tahon ohjaus- ja valvontavastuu päättyy vasta silloin, kun toisen tahon ohjaus- ja valvontavastuu alkaa. Koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu vahvistui näin myös perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Tiiviimmällä yhteistyöllä perusasteen ja toiseen asteen välillä sekä vahvistuneella ohjaus- ja valvontavastuulla halutaan varmistaa saumattoman opintopolun toteutuminen jokaiselle nuorelle ja toisen asteen tutkinnon suorittaminen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät sekä kansanopistot ohjaavat ja seuraavat opiskelijan etenemistä opinnoissa ja ilmoittavat myös huoltajalle, mikäli opinnot eivät edisty suunnitellusti tai opiskelija ei osallistu opetuk-

¹⁴ OPH
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tehostettu-henkilokohtainen-oppilaanohjaus>. Haettu 14.2.2022.

¹⁵ Sakki ry (2019) Amisbarometri.
<https://sakkiry.fi/amisbarometri/d-opintojen-edistymisen-ja-kiinnittyminen-opintoihin-amisbarometri-2019/>. Haettu 29.3.2022.

¹⁶ OPH
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tehostettu-henkilokohtainen-oppilaanohjaus>. Haettu 14.2.2022.

¹⁷ OPH
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/OPH_oppivelvollisuus_marraskuu2021.pdf. Haettu 27.12.2022.

seen. Koulutuksen järjestäjällä on aiempaa vahvempi velvoite seurata oppilaan tai opiskelijan poissaoloja, opintojen edistymistä, poissaolojen ja puutteellisen edistyksen tiedottaminen huoltajille ja keskeyttämistilanteessa tai -aiomuksissa selvittää vaihtoehtoja opintojen suorittamiseen. Tarvittaessa oppivelvollinen ohjataan tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Koulutuksen järjestäjällä on myös oikeus tehdä päätös opiskeluoikeuden menettämisestä, jos oppivelvollinen ei kuukauteen osallistu opetukseen.

Asuinkunta ottaa kopin kaikista sille ilmoitetuista oppivelvollisista, joilla ei ole opiskelupaikkaa. Sen tehtävänä on varmistaa koulukuntoisuus, tarvittava tuki ja löytää kahden kuukauden aikana opiskelupaikkaa. Mikäli opiskelupaikkaa ei löydy osoittaa kunta oppivelvollisen 1.8.2022 jälkeen tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA) opintoihin. Jos oppivelvollisella ei ole valmiuksia tutkintotavoitteisen koulutuksen suorittamiseen, opiskelupaikka osoitetaan työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa (TELMA).

1.3 Oppivelvollisuuden laajentaminen teki opinnoista pääosin maksuttomia

LAAJENNETTU OPPIVELVOLLISUUS astui voimaan vaiheittain 1.1.2021 ja 1.8.2021 sekä uudistuneen valmentavan koulutuksen osalta (TUVA) 1.8.2022. Lakia sovellettiin ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka olivat vuoden 2021 keväänä perusopetuksen 9. luokalla (pääosin vuonna 2005 syntyneet). Heille tuli hakuvelvollisuus toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen 1.1.2021 ja kunnalle ohjausvelvollisuus. Uutena oppivelvollisuutta saattoi suorittaa myös kansanopistojen oppivelvollisille suunnatussa koulutuksessa. Tästä ikäluokasta alkaen oppivelvollisuuden laajentaminen koskee kaikkia peruskoulusta toiselle asteelle siirtyviä nuoria. Oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon, eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon.

Toisen asteen opinnot tulivat oppivelvollisuuden laajennuksen myötä maksuttomiksi 1.8.2021 oppivelvollisille. Oikeus maksuttomuuteen kestää sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona henkilö täyttää 20 vuotta.

Maksuttomia ovat:

- ▶ opetus (aikaisemminkin maksutonta)
- ▶ päivittäinen ruokailu (aikaisemminkin maksutonta)
- ▶ opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit
- ▶ opetuksessa tarvittavat työvälineet, -asut ja -aineet
- ▶ lukion oppimäärän päätteeksi suoritettavan ylioppilastutkinnon suorittamiseksi edellytettävät 5 koetta sekä niiden osalta hylättyjen kokeiden uusiminen
- ▶ vähintään seitsemän kilometrin pituiset koulumatkat korvataan koulumatkatukilain mukaisesti
- ▶ joissakin erityistapauksissa myös majoitus- ja matkakustannukset (matka lähimpään oppilaitokseen yli 100 km).

Eryistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat henkilökohtaiset välineet, kuten soittimet ja urheiluvälineet, joita opiskelija käyttää myös muutoin kuin opetuksen yhteydessä, jäävät edelleen opiskelijan itsensä maksettaviksi. Myös opintoja täydentävistä vapaaehtoisista opintoretkestä, vierailuista, tapahtumista ja muista vastaavista toiminnoista voidaan periä kohtuullisia maksuja. Koulutuksen järjestäjä voi siis järjestää esimerkiksi kansainvälistymiseen liittyviä ulkomaanmatkoja, joiden matka- ja majoituskustannuksista opiskelija vastaa itse. Maksuja voidaan periä vain sellaisista toiminnoista, jotka ovat opiskelijalle täysin vapaaehtoisia. Opetuksen tulee aina olla maksutonta.¹⁸

Koulutuksen järjestäjä voi tarjota tarpeelliset oppivälineet opiskelijoiden käyttöön parhaaksi katsomallaan tavalla. Maksuttomuudella varmistetaan jokaisen nuoren yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautumiseen. Koulutuksen järjestäjä saa edelleen tarjota maksuttomuuden myös laajemminkin eli myös muille kuin siihen oikeutetuille opiskelijoille sekä pidemmäksi ajaksi kuin lailla säädettiin.

¹⁸ OKM Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta <https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Haettu 31.3.2022.

1.4 OAJ tuki järjestäjiä uusien velvoitteiden määrän selvittämisessä

OPPIVELVOLLISUUSUUDISTUKSEN HALLITUKSEN esityksen perusteluissa uudistuksen kustannusvaikutukset arvioitiin tarkasti valtakunnan tasolla. Toimeenpanoa helpottamaan OAJ kehitti oppivelvollisuuslaskurin. Laskurilla on mahdollista laskea, paljonko opetuksen tai koulutuksen järjestäjän on resursoitava uudistukseen, mikäli se tekee sen samassa suhteessa kuin valtio lisäsi rahoitusta. Laskuri antaa laskennallisen tiedon esimerkiksi siitä, kuinka paljon oppilaan- tai opinto-ohjauksen antamisen osalta lisättiin velvoitteita ja kuinka paljon rahoitusta siihen uudistuksessa kohdennettiin.¹⁹

1.5 Mitä oppivelvollisuuden laajentaminen muutti perusopetuksen rehtorin työssä?

PERUSOPETUKSEN ALAKOULUN rehtorin työ ei uudistuksen myötä muutu. Yläkoulujen rehtoreiden työssä keskeisimmät muutokset olivat:

- ▶ oppilaanohjauksen uusien velvoitteiden, tehostettu oppilaanohjaus ja kesäajanohjaus, organisointi ja hallinnolliset tehtävät
- ▶ riittävän kelpoisen henkilökunnan varmistaminen mm. uusiin ohjaustehtäviin Perusopetuksen laatukriteerien mukaan enimmäisoppilasmäärä yhtä opoa kohtaan perusopetuksen yläluokilla on 250.
- ▶ huolehtia, että koulussa noudatettava paikallinen opetussuunnitelma päivitettiin ennen 1.8.2021 uusien määräysten mukaiseksi
- ▶ huolehtia, että on saanut omalle koululle selkeät kirjalliset ohjeet asuinkunnalle ilmoittamisprosessista niiden oppivelvollisten osalta, jotka ovat ilman opiskelupaikkaa
- ▶ vastata siitä, että VALPAS-tietojärjestelmää käytetään, jos opetuksen järjestäjä on niin päättänyt
- ▶ organisoida 1.8.2022 jälkeen uutta TUVA-koulutusta, jos opetuksen järjestäjä on päättänyt, että TUVA-kou-

lutusta koulussa järjestetään. Uuden perusopetuksesta poikkeavan koulutuskokonaisuuden järjestämisestä päätettäessä on syytä arvioida myös kyseisen koulun rehtorin työmäärää ja tarvetta apulaisrehtorille.

1.6 Mitä oppivelvollisuuden laajentaminen muutti toisen asteen rehtorin työssä?

LUKION JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN rehtorin työssä keskeisimmät muutokset olivat:

- ▶ koulutuksen järjestäjän eli käytännössä lukion ja ammatillisen koulutuksen rehtorin ja opettajien ohjaus- ja valvontavastuu oppivelvollisesta alkaa siitä, kun opiskelija tosiasiallisesti aloittaa opintonsa koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa opiskelijana. Pelkkä opiskelupaikan vastaanottaminen ei riitä vielä synnyttämään ohjaus- ja valvontavastuuta.
- ▶ jos opiskelija siirtyy toiseen oppilaitokseen tai vaihtaa koulutusmuotoa, koulutuksen järjestäjän eli käytännössä rehtorin ja opettajien valvonta- ja ohjausvastuu jatkuu, kunnes oppivelvollinen aloittaa opintonsa uudessa oppilaitoksessa
- ▶ rehtori vastaa siitä, että tarvittaessa opiskelijaa ohjataan lisäksi sellaisten palvelujen piiriin (esimerkiksi sosiaali- tai terveyspalvelut, nuorisotoimen palvelut), jotka antavat tukea opiskelijan elämäntilanteeseen ja mahdollistavat opintojen jatkamisen.
- ▶ vastaa, että VALPAS-tietojärjestelmää käytetään, jos koulutuksen järjestäjä on niin päättänyt
- ▶ organisoida 1.8.2022 jälkeen uutta TUVA-koulutusta, jos koulutuksen järjestäjä on päättänyt, että TUVA-koulutusta järjestetään.
- ▶ vastata oppimateriaalien ja opiskelussa tarvittavien laitteiden hankinnasta ja käytön organisoinnista koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti.
- ▶ toteuttaa opetushenkilön kuulemisvelvoitteen ennen oppimateriaalien sekä mahdollisten työvälineiden ja -asujen hankintaa koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti
- ▶ vastata siitä, että opettajilla on selkeä ohjeistus, milloin ja miten oppivelvollisen poissaoloista ja opintojen

¹⁹ Oppivelvollisuuslaskuri
https://oaj-my.sharepoint.com/:x:/g/person/risto-matti_alanko_oaj_fi/ESONLWZWyPrcIjB5yGvXz8UBGUUIPF_gBNkPCP6mNdhI8w?rttime=HgTfQACO2UgHaettu 2.4.2022.

etenemisen haasteista huoltajalle ilmoitetaan ja mitä toimenpiteitä opettajalta asiassa muutoin odotetaan

- ▶ vastata siitä, että opettajilla on selkeä ohjeistus siitä, miten toimitaan, jos oppivelvollinen on oikeissa keskeyttää opintonsa
- ▶ vastata siitä, että opettajilla on selkeä ohjeistus, miten selvitetään oppivelvollisen saamien koulutuksen järjestäjän tukitoimien riittävyys ja tarvittaessa ohjataan oppivelvollinen hakeutumaan muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin.
- ▶ vastata siitä, että opettajat osaavat toimia keskeyttämishuhtilanteissa, jolloin oppivelvollisella on myös oikeus saada mm. lisää opinto-ohjausta
- ▶ vastata siitä, että hänellä on tiedossa, kenellä on oikeus, jos oppivelvollinen ei kuukauteen osallistu opetukseen, katsoa hänen menettäneen opiskeluoikeutensa ja että tämä prosessi on selkeästi ohjeistettu.
- ▶ vastata siitä, että opettajille on ohjeistettu oppivelvollisen ilmoittamisprosessi asuinkunnalle sekä huoltajalle tilanteissa, joissa tätä edellytetään
- ▶ vastata siitä, että oppivelvollisen kurinpitotoimien käyttö on ohjeistettu
- ▶ vastata siitä, että lukiossa erityisen tutkinnon suorittaminen on linjattu ja ohjeistettu ja vastaavasti ammatillisessa koulutuksessa näyttöjen suorittaminen
- ▶ vastata siitä, että jälkiohjaus on ohjeistettu ja resursoitu

1.7 Oppivelvollisuusudistuksen kanssa samanaikaisesti vahvistettiin ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen

AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN tulee 1.8.2022 voimaan asetukset, jonka perusteella opiskelijalla on oikeus saada vähintään 12 tuntia opetusta ja ohjausta yhtä osaamispistettä kohti. Asetuksen mukaan opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnissa lähtökohtana käytettävä perustutkintokoulutuksessa tutkinnon osan tai yhteisen tutkinnon osan osa-

alueen suorittamiseksi tarvittavan opetuksen ja ohjauksen määrä on vähintään 12 tuntia osaamispistettä kohti, jos ammatillista perustutkintoa suorittavalla opiskelijalla ei ole tutkinnon osan tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueen suorittamiseksi tarvittavaa aiemmin hankittua osaamista. Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjeistaa omilla nettisivuillaan, mitä tämä käytännössä tarkoittaa.²⁰

Asetuksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijan oikeutta saada opetusta ja ohjausta sekä yhtenäistää henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman yhteydessä käytettäviä opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnin menettelyitä. Tavoitteena on, että osaamisen hankkimisen suunnittelun yhteydessä koulutuksen järjestäjän tulee nykyistä tarkemmin arvioida kunkin opiskelijan opetuksen ja ohjauksen tarve sekä määrä eri oppimisympäristöissä. Tavoitteena on myös varmistaa, että perustutkinto-opiskelijat saavat riittävän määrän opetusta ja ohjausta kullekin opiskelijalle tarkoituksenmukaisessa oppimisympäristössä. Erityisesti oppivelvollisten opiskelijoiden osalta on tärkeää, että he saavat riittävän määrän oppilaitoksessa toteutettavaa opetusta. Tuntimäärä voi joustaa molempiin suuntiin. Arvio tuntimäärästä on tehtävä opiskelijan tilanteen mukaan.²¹

1.8 Kehittämishjelmat tukivat oppivelvollisuuden toimeenpanoa

OSANA OPPIVELVOLLISUUDEN laajentamista toteutetaan vuosina 2020–2022 opinto-ohjauksen kehittämishjelma perusopetuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja lukio-koulutuksessa.²² Perusopetukseen luotiin Oikeus oppia -kehittämishjelma, jonka tavoitteena on opinto-ohjauksen toteutumisen ja laadun sekä peruskoulusta toiselle asteelle ulottuvan jatkumon vahvistaminen. Ohjelma pyrkii myös etsimään tehokkaita toimenpiteitä eriarvoistumiskehityksen pysäyttämiseksi ja oppimiseröjen kaventamiseksi. Toimenpiteet ovat keskeisessä asemassa siinä, että ikäluokan jokainen oppilas saadaan tuetuksi jatkamaan opintojaan ja suorittamaan toisen asteen tutkinto loppuun.²³

²⁰ OKM kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta <https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Haettu 24.2022.

²¹ OKM kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta <https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Haettu 24.2022.

²² OKM: Oikeus oppia – tasa-arvoinen alku opintopolulle. Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelma 2020–2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-664-5>. Haettu 25.2.2022.

²³ OAJ:n lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle 9.6.2020

Ammatilliseen koulutuksen perustettiin ammatillisen koulutuksen laatua ja tasa-arvoa parantava Oikeus osata -kehittämishjelma. Sen tehtävä on varmistaa osaltaan, että kaikki ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat saavat vankan ammattiosaamisen ja hyvät perustaidot työtä, elämää ja elinikäistä oppimista varten. Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmassa on neljä laajaa toimenpidekokonaisuutta:²⁴

1. oppimisen edellytysten ja oppimistulosten parantaminen
2. hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen
3. toimintakulttuurin uudistamisen ja sen johtamisen tuki
4. kyky vastata toimintaympäristön muutoksiin.

Lukiokoulutukseen Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman²⁵ vuosille 2021–2022. Ohjelman tavoitteena on kehittää lukiokoulutuksen laatua ja saavutettavuutta, edistää opiskelijoiden hyvinvointia sekä vahvistaa koulutuksen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Laatu- ja saavutettavuusohjelma muodostuu useista kokonaisuuksista, joista yksi on laadukas opinto-ohjaus.

Ohjelman tavoitteena on

1. edistää lukiolaisten hyvinvointia ja vahvistaa koulutuksen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja saavutettavuutta
2. nostaa osaamistasoa ja osaamisen laatua sekä kaventaa oppimiseroja
3. tukea koulutuksen järjestäjiä lukiokoulutuksen laadunhallinnassa
4. tukea lukiolain ja opetussuunnitelmien toimeenpanoa, oppivelvollisuuden laajentamista lukiokoulutukseen ja jatkuvan oppimisen vahvistamista

Laadun ja tasa-arvon kehittämishjelma toteutetaan myös varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on lisätä esiopetuksen

joustavuutta, edistää varhaista oppimisen tukea ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja. Laadukas varhaiskasvatus on tehokas keino luoda yhdenvertaisia mahdollisuuksia tulevalle koulupolulle.²⁶

1.9 OAJ:n ehdotus oppivelvollisuusmalliksi poikkesi säädetystä mallista

OAJ TEKI oman ehdotuksensa oppivelvollisuus uudistukseksi ja painotti omassa oppivelvollisuusmallissaan²⁷ ettei oppivelvollisuuden laajentaminen vain loppupäästä riitä haluttuihin tavoitteisiin, vaan koko koulupolkua tulisi uudistaa. OAJ esitti esiopetuksen pidentämistä kaksivuotiseksi siten, että siihen osallistuisivat kaikki 5–6-vuotiaat lapset. Esi- ja alkuopetuksen tulisi myös olla joustavampi ja lapsen yksilölliset tarpeet ja valmiudet huomioon ottava kokonaisuus. Lapset voisivat edetä omaa kehitysvaihettaan vastaavaa tahtia, ja vähimmäisosaamistason saavuttamisesta huolehdittaisiin.

Perusopetuksen esitettiin opettajamitoituksesta säättämistä turvaamaan kaikkiin kouluihin sama määrä opettajia suhteessa oppilasmäärään. Lisäksi kolmiportaisen tuen lainsäädäntö vaadittiin uudistettavaksi ja arviointiin esitettiin vähimmäisvaatimuksien kriteerejä eri arvosanoille sekä vähimmäisosaamiselle. Kunnalle haluttiin säätää velvollisuus järjestää joustavaa perusopetusta sekä tukiopinto-ohjausta. Tukiopinto-ohjaus sisälsi osittain samoja elementtejä kuin nyt säädetty tehostettu oppilaanohjaus.

Toiselle asteelle OAJ:n oppivelvollisuusmalli sisälsi opettajamitoituksen, positiivisen diskriminaation rahan, tukiope- tuksen ja joustavuutta. Sinne olisi voinut siirtyä joustavasti sen jälkeen, kun perusopetuksen oppimäärä ja jatko-opin- tokelpoisuus on saavutettu. Lisäksi ammatilliseen koulu- tukseen vaadittiin opiskelijoille oikeutta saada osa-aikaista erityisopetusta.

²⁴ OKM <https://okm.fi/oikeusosata> Haettu 14.2.2022

²⁵ Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma 2022 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163403/LaadukasLukio.pdf>. Haettu 25.4.2022.

²⁶ OKM: Oikeus oppia – tasa-arvoinen alku opintopolulle. Varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelma 2020–2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-668-3>. Haettu 25.2.2022.

²⁷ OA 2018J: Opinpolku uusiksi! OAJ:n oppivelvollisuusmalli sekä <https://www.oaj.fi/politiikassa/oppivelvollisuuden-laajentaminen/> Lataa OAJ:n kannat kokonaisuudessaan (Word)

Mallissa oppivelvollisuuteen sisältyvä päätoiminen opiskelu olisi ollut maksutonta sen lukuvuoden loppuun, jona nuori täyttää 18–19 vuotta.

Myös OAJ esitti asuinkunnalle velvollisuutta järjestää opiskelupaikka niille nuorille, jotka eivät saa opiskelupaikkaa. Opiskelijan luvattomista poissaoloista olisi oppilaitoksen pitänyt siirtää tieto asuinkunnan nimeämälle taholle, jonka tehtävänä olisi ollut ryhtyä toimiin, joilla saadaan opiskelija takaisin opintojen pariin.

OAJ edellytti koko uudistuksen ajan⁷, että uudistuksen kustannukset korvattavaksi täysin uudella rahoituksella. Samoin vaadittiin, ettei oppivelvollisuus uudistus jää vain velvoitteeksi suorittaa toisen asteen tutkinto, vaan oppivelvollisuuden laajentamisen ohella koko koulutuspolkua uudistetaan ja vahvistetaan. Tuen ja ohjauksen riittävä saatavuus ja laatu ovat edellytys oppivelvollisuuden ja toisen asteen tutkinnon suorittamiselle ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Samaa painotti myös eduskunta vastauksessaan hallituksen esitykseen²⁸. Hallituskaudella uudistettiin perusopetuksen arviointia, toteutettiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu, säädettiin kolmiportaisesta tuesta varhaiskasvatukseen ja kartoitettiin perusopetuksen kolmiportaisen tuen uudistamistarpeet.

OAJ edellytti koko uudistuksen ajan, että uudistuksen kustannukset korvattavaksi täysin uudella rahoituksella. Samoin vaadittiin, ettei oppivelvollisuus uudistus jää vain velvoitteeksi suorittaa toisen asteen tutkinto, vaan oppivelvollisuuden laajentamisen ohella koko koulutuspolkua uudistetaan ja vahvistetaan.

²⁸ Eduskunnan vastaus EV 218/2020 vp

2. Toimintaympäristö, jossa uudistusta toteutettiin

2.1 Riittämätön rahoitus vaikeuttaa koulutuksen järjestämistä

AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN kohdistettiin mittavat leikkaukset vuosien 2012–2019 aikana, joiden myötä rahoitusta leikattiin n. 450 miljoonaa euroa. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta on tämän jälkeen lisätty mm. tällä hallituskaudella yhteensä 235 miljoonalla eurolla vuosina 2020–2022. Tämä hankerahoitus kohdennettiin opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimiin. Lisäksi vuosille 2020–22 Oikeus osata -ohjelman³³ kautta on myönnetty yli 270 miljoonaa euroa hankerahaa ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämiseen hankkeiden kautta sekä näihin hankkeisiin liittyviä strategiarahoituksia. Rahoituksen muutoksessa pyrittiin osaltaan tehostamaan koulutuksen läpäisyä ja kohdentamaan koulutusta aloille, joilla on työvoimatarvetta.³⁴ Hankeraha ei paikkaa perusrahoituksessa olevia puutteita.

Lukiokoulutuksen rahoitusleikkaukset toteutettiin Jyrki Kataisen hallituskaudella (2011–2015). Silloin säädettiin lukiokoulutuksen rahoitusta pysyvästi leikkaava lakimuutos lakiin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta.²² Juha Sipilän hallitus käynnisti lukiouudistuksen ja sääti uusia velvoitteita mm. opinto-ohjauksesta ja erityisopetuksesta. Tullessa vuoteen 2021 lukiokoulutuksen kokonaisrahoitus lähestyy vuoden 2013 rahoitustasoa. Kokonaisuudessa on kuitenkin huomattava, että rahoituksen vahvistaminen perustuu lukiokoulutukselle säädettyihin uusiin velvoitteisiin, joihin on osoitettu pysyvää rahoitusta. Kataisen hallituksen säätämä leikkuri leikkaa edelleen vuosittain noin 100 miljoonaa euroa lukiokoulutuksen rahoituksesta. Toki lukiossakin on lisäksi ollut hankerahaa. Parhaillaan mm lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmassa vuosille 2021–2022 kohdennetaan yhteensä noin 15 miljoonaa euroa.

Rahoitusleikkausten lisäksi rehtoreiden työkuormaa ovat kasvattaneet tehdyt reformit.

2.2 Uudistusta uudistuksen perään

ESIHENKILÖT SEKÄ ammatillisessa koulutuksessa että lukiossa olivat ennen oppivelvollisuuden laajentamista johtaneet ja toimeenpanneet juuri suuret lakimuutokset sekä opetus suunnitelma ja tutkinnon perusteiden uudistukset.

Ammatillisen koulutuksen reformi astui voimaan vuonna 2018. Reformissa poistettiin jako nuorten ja aikuisten ammatilliseen koulutukseen, uudistettiin ammatillisen koulutuksen rahoitus, koko lainsäädäntö ja toimintaprosessit. Uudistuksen keskeisenä lähtökohtana oli osaamisperustaisuus ja asiakaslähtöisyys. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja haluttiin lisätä ja sääntelyä purkaa. Ammatilliset oppilaitokset siirrettiin lakimuutoksen myötä lisäksi vuosityöaikaan, jossa kokoaikainen opettaja työskentelee vähintään 1 500 tuntia vuodessa.

Lukiossa uusi lukiolaki tuli voimaan 1.8.2019. Oppimäärien ja niihin kuuluvien opintojen mitoituksen perusteeksi muutettiin aiemmin käytettyjen kurssien sijaan opintopisteet. Yksilöllisemmät ja joustavammat opintopolut, niiden vaatima ohjaus ja tuki, erityisopetus, oppiainerajat ylittävät opinnot ja korkeakoulu yhteistyö olivat uudistuksen keskeisiä muutoksia. Lisäksi lukiolaissa säädettiin opiskelijan oikeudesta henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen ja muuhun ohjaukseen sekä myös opintojen jälki-ohjaukseen tilanteissa, jossa opiskelija ei saa opiskelupaikkaa lukiokoulutuksen oppimäärän suorittamista seuraavana vuotena.

Lisäksi ylioppilastutkinnosta annettua lakia muutettiin siten, että ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevasta rajoituksista luovuttiin ja koulutuksen järjestäjälle säädettiin velvollisuus järjestää kokeet myös koulutuksen järjestäjän lukiossa aiemmin ylioppilastutkinnon suorittaneelle henkilölle, joka uusii tutkintoon sisältyvän kokeen tai täydentää tutkintoaan. Laissa säädettiin, että vuonna 2022 tutkinnon suorittamisen aloittavien kokeilaiden on sisällytettävä ylioppilastutkintoon vähintään viisi koetta aieman neljän asemesta.

²⁸ Eduskunnan vastaus EV 218/2020 vp

2.3 Rehtorin työkuorma valuu yli

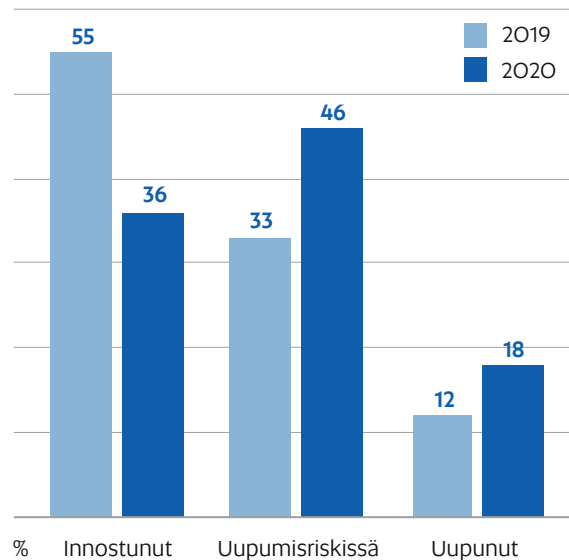
JOKAISessa PERUSKOULUSSA ja oppilaitoksessa on oltava sen toiminnasta vastaava rehtori.²⁹ Rehtorin toimenkuva riippuu paljon kouluasteesta, kouluyksiköstä, koulutuksen järjestäjistä, paikallisesti määrittelystä johtosäännöstä, rehtorin palvelusuhdemuodosta ja muista tekijöistä. Rehtorin tai johtajan toimenkuvassa on huomattavaa vaihtelua jopa saman kouluasteen oppilaitoksissa. Rehtorin toimenkuva muodostuu keskeisesti pedagogisesta johtamisesta sekä yleis- ja taloushallinnollisista tehtävistä. Suuret vastuut, koulujen koon kasvaminen, useiden yksikköjen keskittäminen samalle rehtorille, tukipalveluiden vähentäminen ja vähäiset resurssit vaatimuksista selviämiseen kuormittavat rehtoreita.

Perusopetuksen ja lukion rehtorilla on OAJ:n selvitysten mukaan keskimäärin noin 40–50 suoraa alaista. Tämä alaisen määrä on poikkeuksellisen suuri verrattuna kuntien muihin hallinnonaloihin tai yksityissektorille. Yhä useammalla rehtorilla on johdettavanaan useampi kuin yksi yksikkö sekä määrätty myös sivistysjohtajan tms. sivistyshallinnon tehtäviä hoidettavaksi. Osa opetuksen järjestäjistä määrää rehtorille myös muita tehtäviä, kuten koulukuljetusten järjestämisen, palkanlaskennan tehtäviä, kiinteistöhuollon ja siivouksen laadunvalvontaa, tilojen vuokraamista ja las-kuttamista, aamu- ja iltapäivä toiminnan järjestämistä tai pihan hiekoitusta ja ovien sulkemisia.

Peruskoulun rehtorille oman haasteensa tuo se, että he ovat osa-aikajohtajia. Tämä tarkoittaa, että rehtorille kuuluu myös opetustuntien pitämistä 2–13 tuntia/viikossa peruskoulun koosta riippuen. Koulussa rehtori on jatkuvasti kiinni lähijohtamisen arjessa ja siihen liittyvissä välittömissä päätöksissä ja vastuissa, koska hänellä on lakisääteinen vastuu koulun toiminnasta. Rehtorin työaika on keskimäärin vuoden aikana tasoittuva toimistotyöaika 36 tuntia 15 minuuttia viikko.

2.4 Korona-aika ja sen tuoma kuormitus toivat haasteen oppivelvollisuuden toimeenpanolle

KASVANEEN TYÖMÄÄRÄN lisäksi koronaepidemia on kuormittanut rehtoreita ja koulujen henkilökuntaa merkittäväällä tavalla.³⁰ Rehtoribarometri 2021 -tutkimuksen mukaan vuonna 2020 uupumisriskissä olevia rehtoreita oli 46 prosenttia, mikä tarkoittaa 13 prosenttiyksikön nousua epidemiaa edeltävään vuoteen 2019 verrattuna. Uupuneiden määrä oli noussut 12 prosentista 18 prosenttiin. Suurin määrällinen muutos tapahtui innostuneisuudessa. Ennen epidemiaa työstään innostuneita rehtoreita oli 55 prosenttia, kun taas vuonna 2020 heidän määränsä tippui 36 prosenttiin.³¹

Kaavio 1. Rehtoreiden jaksaminen rehtoribarometrin mukaan, %

²⁹ Perusopetuslaki 37 § 1 mom. Lukiolaki 57 § 1 mom. ja Laki ammatillisesta koulutuksesta 118 § 1 mom

³⁰ YLE: Koronakevät uuvutti ja stressasi rehtoreita – Tutkija: "Huonoin yö näytti olevan kevätkuuhlaa edeltävä yö". <https://yle.fi/uutiset/3-11666011>. Haettu 31.1.2022.

³¹ Salmela-Aro, K., Upadyaya, K., & Hietajärvi, L. (2021). Rehtorien ja opettajien hyvinvointi koronapandemian aikana. Työn tuuli : aikakauskirja, 30(1), 14–19. <https://www.henry.fi/ajankohtaista/tyon-tuuli/2021/tyon-tuuli-12021.html>. Haettu 21.2.2022.

Koronaepidemia on aiheuttanut muutoksia opetusjärjestelyihin usein nopealla aikataululla, kun opetus on siirretty etäyhteyksin pidettäväksi tai opetus- ja muut järjestelyt, kuten lukioissa ylioppilaskokeet, ovat vaatineet poikkeavia järjestelyjä. Stressin kokeminen on selvästi kroonistunut. Lukion rehtorit ovat uupuneimpia: koronaepidemian aikaisten järjestelyjen lisäksi kuormitusta aiheuttavat uusi opetussuunnitelma, ylioppilastutkinnon painoarvon kasvattaminen ja oppivelvollisuuden laajentaminen. Koronaepidemian aikana opettajien ja rehtoreiden sitoutuneisuus työhönsä on laskenut ja stressi sekä uupuminen lisääntynyt.³²

Uupuneita rehtoreita rasitti vaatimusten ja voimavarojen välinen epäsuhta, koronaepidemian aiheuttama stressi, opettajien jaksamisesta huolehtiminen, omat ja opettajien heikot digitaidot, perheiden haasteet epäopetukseen siirtymisessä, erittäin suuri työmäärä, suuri kognitiivisten ja emotionaalisten vaatimusten määrä, alhaiset vaikutus- ja kehitysmahdollisuudet ja työn läikkyminen liikaa muuhun elämään. Rehtoribarometreissä on kiinnitettykin huomiota siihen, että rehtoreiden uupumus on uhka koko työyhteisölle, ja koska rehtorin merkitys kriisissä on suuri. Rehtorien kuormittuneisuudessa on havaittavissa myös alueellisia eroja, mikä voi tarkoittaa myös alueellisia eroja.^{33 34}

OAJ:n käsityksen mukaan alueellisiin eroihin vaikuttaa se, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä on suuri vapaus päättää, kuinka johtaminen organisoidaan ja resursoidaan. Puutteet näissä vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka rehtori pystyy selviytymään työtehtävistään ja johtamaan vastuullaan olevia kouluja tai oppilaitoksia.

Rehtoreiden ja esihenkilöiden jaksaminen ja hyvinvointi on merkittävää myös muun opetushenkilöstön kannalta. OAJ:n Työolobarometri 2021 -tutkimuksen mukaan hyväksi koettulla esihenkilötyöllä on yhteys työtyytyväisyyteen, työstä innostumiseen ja työn iloon, työn hallintaan ja mahdollisuuden syventyä työhön, kokemukseen siitä, että voi vaikuttaa omaa työtään koskeviin tärkeisiin päätöksiin, omaan työmäärään sekä työryhmien toimivuuteen, kehittämisaktiivisuuteen ja ryhmien väliseen yhteistyöhön.³⁵ Opetushenkilöstön autonomian tukemisella on myönteinen yhteys opettajien hyvinvointiin, motivaatioon ja työtyytyväisyyteen.³⁶ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi³⁷ suosittelee paikallisen tason johtamisessa otettavaksi entistä enemmän huomioon henkilöstön jaksaminen ja hyvinvointi sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön tukeminen. Oppilaitoksen jaetussa johtamisessa koko henkilökunta osallistetaan yhteisten asioiden valmisteluun ja päätöksentekoprosessiin.³⁸ Toisin sanoen johtaminen ei ole yksisuuntaista toimintaa, vaan edellyttää myös työyhteisön tukea esihenkilöille ja koko yhteisön osallistumista, mitä liika kuormitus ja liian suuret vastuut hankaloittavat.

2.5 Opinto-ohjaajien määrissä suuria eroja oppilaitosten välillä

OPPVELVOLLISUUSUUDISTUS MUUTTI ennen kaikkea ohjausta. Ohjauksessa on suuria eroja koulutuksen järjestäjien resursseissa, mikä vaikeuttaa rehtoreiden työtä uusien velvoitteiden toteuttamisessa.

³² Lavonen, J., & Salmela-Aro, K. (2022). Experiences of Moving Quickly to Distance Teaching and Learning at All Levels of Education in Finland. In F. Reimers (Ed.), *Primary and Secondary Education During Covid-19* (pp. 105–123). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-81500-4>. Haettu 3.2.2022.

³³ Salmela-Aro, K. Rehtoribarometri 2020 – uupumusta ja intoa koronakeväänä. Diaesitys 26.11.2020. <https://surefire.fi/web/wp-content/uploads/sites/2/2020/11/Katariina-Salmela-Aro-Rehtoribarometri-2020-tiedotusv%C3%A4lineille.pdf>. Haettu 29.3.2022.

³⁴ Salmela-Aro, K. Rehtoribarometri 2021. Diaesitys 25.11.2021.

<https://surefire.fi/web/wp-content/uploads/sites/2/2021/11/Pro-Rexi-Katariina-Salmela-Aro.pdf>. Haettu 29.3.2022.

³⁵ OAJ: Opetusalan työolobarometri 2021.

https://www.oaj.fi/contentassets/14b569b3740b404f99026bc901ec75c7/oaj_opetusalan_tyoolobarometri_2021.pdf. Haettu 21.2.2022.

³⁶ Collie, R. J., Shapka, J. D., Perry, N. E. & Martin, A. J. (2016). Teachers' Psychological Functioning in the Workplace: Exploring the Roles of Contextual Beliefs, Need Satisfaction, and Personal Autonomy. *Journal of Educational Psychology*, 108 (6), 788–799. doi: 10.1037/edu0000088. Haettu 21.2.2022.

³⁷ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suosituksen. Julkaisut 8:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_O821.pdf. Haettu 2.2.2022

³⁸ Opetushallitus: Rehtorien työnkuvan ja koulutuksen määrittämistä sekä kelpoisuusvaatimusten uudistamista valmistelevalle työryhmän raportti. Raportit ja selvitykset 2013:16. ISBN 978-952-13-5692-6. Haettu 29.3.2022.

Karvin lukuvuotta 2018–2019 koskevassa arvioinnissa selvitettiin opintojen alkuvaiheen toimivuutta toisen asteen opintojen alussa ja nivelvaiheen koulutuksissa. Selvitykseen vastanneista yhden oppilaitoksen tai toimipaikan ammatillisen koulutuksen järjestäjistä (n = 46) lähes kaikki (89 %) ilmoittivat opiskelijamääränsä opinto-ohjaajaa kohden (89 % vastanneista). Näillä järjestäjillä lähes neljäsosalla (22 %) oli yli 200 opiskelijaa yhtä opinto-ohjaajaa kohden. Puolella vastanneista oli alle 100 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden. Seitsemällä yhden oppilaitoksen tai toimipaikan ammatillisen koulutuksen järjestäjällä ylittyi 250 opiskelijan raja opinto-ohjaajaa kohden.

Useamman ammatillisen oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä 80 prosenttia ilmoitti oppilaitoksissaan olevan keskimäärin yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden. Lukumääräisesti 44:llä useamman oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä oli yli 250 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden ainakin yhdessä oppilaitoksessa tai toimipaikassa. Yli 500 ohjattavaa oli kahdellakymmenellä ammatillisen koulutuksen järjestäjällä, ja suurimmillaan ohjattavien määräksi yhtä opinto-ohjaajaa kohden ilmoitettiin 1 000 ohjattavaa.

Selvitykseen vastanneista lukiokoulutuksen järjestäjistä 84 prosentilla (n = 204) oli vain yksi lukio. Näistä järjestäjistä kahta lukuun ottamatta kaikki vastasivat opiskelijamäärää opinto-ohjaajaa kohden liittyvään kysymykseen. Suunnilleen kolmasosalla vastaajista oli yli 200 opiskelijaa ja kolmasosalla alle 100 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden. Lukumääräisesti 41 järjestäjällä oli yli 250 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden.

Lukiokoulutuksen järjestäjistä 38:lla oli enemmän kuin yksi oppilaitos. Reilusti yli puolella (61 %) oli yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden. Lukumääräisesti 20 lukiokoulutuksen järjestäjää, eli yli puolet vastanneista ilmoitti, että ainakin yhdessä sen oppilaitoksessa ylittyy 250 opiskelijan raja ohjaajaa kohden. Suurimmillaan ohjattavien määrä lukiokoulutuksessa oli 450 ohjattavaa opinto-ohjaajaa kohden. Ohjattavien määrä ohjaajaa kohden vaihtelee alueittain. Etelä-Suomen AVI-alueella 60 prosentilla lukiokoulutuksen järjestäjistä oli yli 200 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden. Vastaavasti Lapin AVI-alueella 67 prosentilla lukiokoulutuksen järjestäjistä oli alle 100 opiskelijaa ohjaajaa kohden.

Yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden oli puolella kaksikielisistä lukiokoulutuksen järjestäjistä, 40 prosentilla suomenkielisistä lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 14 prosentilla ruotsinkielisistä järjestäjistä.

2.6 Opinto-ohjausta antavan kelpoisuudet vaihtelevat

KARVIN SELVITYKSESSÄ koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, missä määrin eri henkilöstöryhmät vastaavat opintojen alkuvaiheen ohjauksesta niiden oppilaitoksissa tai toimipaikoissa. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 97 prosenttia ilmoitti opinto-ohjaajien vastaavan joko paljon tai erittäin paljon ohjauksesta. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä vastaava osuus oli 73 prosenttia. Ryhmänohjaajien rooli ohjauksessa korostui selvästi ammatillisessa koulutuksessa, jossa 78 prosenttia vastasi ohjauksen olevan erittäin paljon ryhmänohjaajien vastuulla. Lukiokoulutuksessa vastaava osuus oli vain kolmannes. Myös opettajien osallistuminen ohjaukseen oli yleisempää ammatillisessa koulutuksessa kuin lukiossa.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, kuinka suurella osalla opinto-ohjauksen työtehtäviin lukuvuonna 2018–2019 osallistuvista on opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukainen opinto-ohjaajan kelpoisuus. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä noin kolmannes (32 %) ilmoitti, että kaikilla opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvilla on kelpoisuus. Sen sijaan 14 prosentilla ei ollut tehtävässä yhtään opinto-ohjaajan kelpoisuusvaatimuksen mukaista työntekijää.

Lukiokoulutuksen järjestäjistä noin puolella (51 %) kaikki opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvat olivat kelpoisia tehtävänsä. Vastaavasti 10 prosentilla ei ollut tehtävässä yhtään kelpoisuuden täyttävää henkilöä. Lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat alkuvaiheen ohjauksen resurssien riittävyyden suhteessa opiskelijamäärään paremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 76 prosenttia piti resurssien riittävyyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, kun ammatillisen koulutuksen järjestäjistä tätä mieltä oli 57 prosenttia.

3. Kyselyyn vastanneiden tiedot

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ toteutti alkuvuodesta 2022 kyselyn perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen rehtoreille ja muille esihenkilöille.

Kyselyssä selvitettiin oppivelvollisuuden laajentamista ja sen vaikutuksia rehtorin ja muiden esihenkilöiden työhön. Samaan aikaan toteutettiin kysely myös perusopetuksen, ammatillisen- ja lukiokoulutuksen opettajille. Esihenkilöille suunnattuun oppivelvollisuuskyselyyn vastasi 240 henkilöä. Kysely toteutettiin jäsenrekisteristä poimitulla satunnaisotannalla (n= 133) sekä avoimen linkin kautta (n = 107). Vastaajista valtaosa oli suomenkielisiä (n=217) ja loput ruotsinkielisiä.

Vastaajien joukossa oli eniten rehtoreita (n = 198) ja apulaisrehtoreita (7). Lisäksi vastaajien joukossa oli koulutuspääl-

liköitä (17), toimialapäälliköitä (4) ja johtajia (3). Suurin osa vastaajista oli kunnan (205), kuntayhtymän (13) tai yksityisen (17) koulutuksen järjestäjän palveluksessa.

Oppilaitosmuodoittain suurimman vastaajaryhmän muodostivat peruskoulun esihenkilöt (n = 142). Lukion esihenkilöitä vastanneissa oli 98 henkeä, ammatillisen koulutuksen esihenkilöitä 23 ja varhaiskasvatuksen esihenkilöitä 11 henkeä. Osa vastaajista toimi useamman koulumuodon rehtorina (esim. peruskoulu + lukio). Kansalaisopistoissa tai kansanopistoissa työskenteli kaikkiaan neljä vastaajaa. Vastaajamäärä oli valitettavan pieni. Tulokset on siksi ilmoitettu kertomalla vastaajamäärä kunkin kysymyksen kohdalla.

Kyselyssä selvitettiin oppivelvollisuuden laajentamista ja sen vaikutuksia rehtorin ja muiden esihenkilöiden työhön. Samaan aikaan toteutettiin kysely myös perusopetuksen, ammatillisen- ja lukiokoulutuksen opettajille.

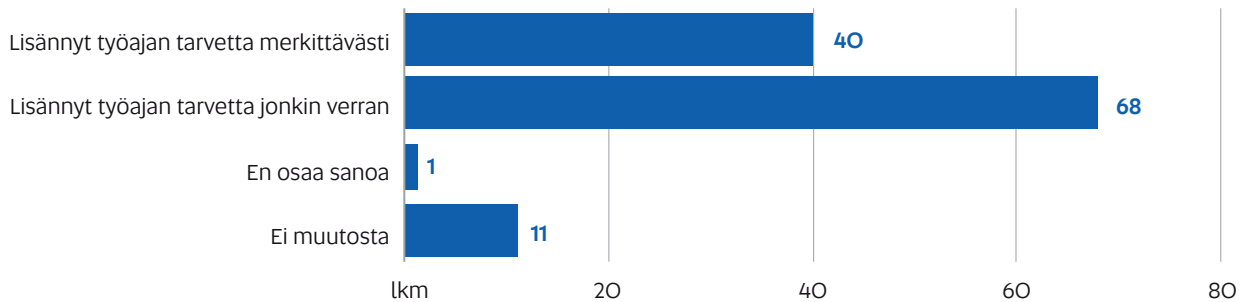
Esihenkilöille suunnattuun oppivelvollisuuskyselyyn vastasi 240 henkilöä.

4. Tulokset

4.1 Esihenkilöiden työaikatarve kasvanut, mutta resurssit eivät

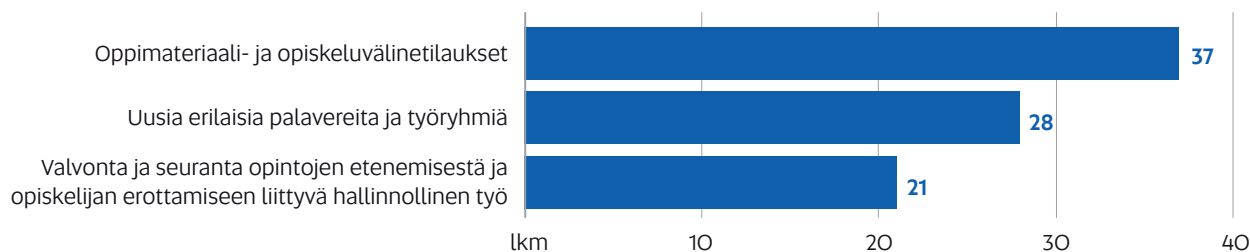
OPPIVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMINEN on lisännyt vastaajien mukaan esihenkilöiden työaikatarvetta merkittävästi. Kyselyyn vastanneista lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä lähes kaikki (n = 108/121) ilmoittivat uudistuksen lisänneen työajan tarvetta merkittävästi tai jossain määrin. Suurin osa lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajista, 75 esihenkilöä, oli sitä mieltä, että työnantaja ei ole reagoinut työaikatarpeen kasvuun. Vastaajista 23 ilmoitti, että työnantaja oli reagoinut vain osittain ja ainoastaan yhdeksän vastaajaa ilmoitti työnantajan reagoineen työaikatarpeen kasvuun.

Kaavio 2. Oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutukset työaikatarpeeseen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt

Perusopetuksen osalta vastaajissa oli mukana useita alakoulun rehtoreita. Tämä on muistettava, koska heitä oppivelvollisuus uudistus ei koskenut. Perusopetuksen rehtoreistakin työajan tarpeen ilmoitti kuitenkin lisääntyneen reilu puolet (n = 72) vastaajista ja vähän alle puolet vastaajista (n = 64) raportoi, ettei muutosta ole tapahtunut. Perusopetuksen esihenkilöistä ainoastaan neljä vastaajaa ilmoitti työnantajan reagoineen työaikatarpeen kasvuun ja 19 vastaajaa ilmoitti työnantajan reagoineen osittain. Suurin osa (n = 48) ilmoitti, ettei työnantaja ole reagoinut.

Työaikatarpeen kasvua selittää lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajien mukaan eniten oppimateriaali- ja opiskeluvälinelaukset, jonka mainitsi 37 vastaajaa. Uudet palaverit ja työryhmät mainitsi 28 vastaajaa, ja 21 henkilöä raportoi opiskelijan opintojen etenemiseen valvontaan ja seurantaan liittyvän työn kasvattaneen työaika.

Kaavio 3. Keskeinen syy työaikatarpeen muutokselle, kolme valituinta vaihtoehtoa. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt.

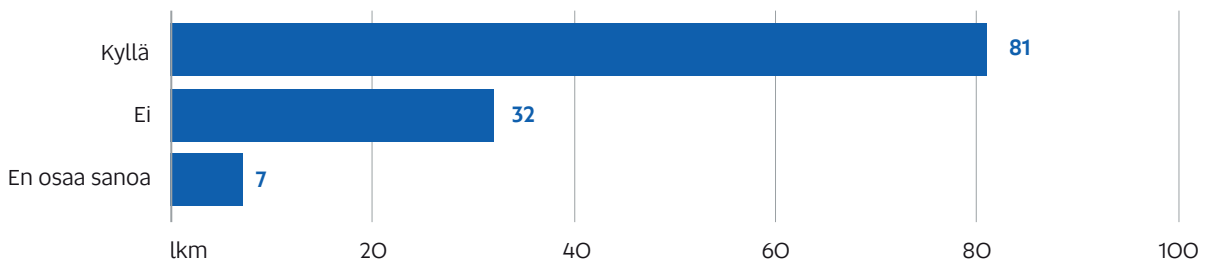
Esihenkilöiden työmäärä on siis sekä toisella asteella että perusopetuksessa kasvanut, mutta tähän ei ole yleensä reagoitu eikä näin ollen kohdennettu resursseja töiden hoitamiseen.

Perusopetuksen esihenkilöiden mukaan työaikatarvetta lisäsi etenkin erilaiset uudet palaverit ja työryhmät, joista mainitsi noin kolmasosa (n = 28). Myös opintojen etenemiseen liittyvä valvonta ja seuranta sekä opiskelijoiden erotamiseen liittyvä hallinnollinen työ lisäsivät työajan tarvetta (n = 18).

Esihenkilöitä pyydettiin arvioimaan myös sitä, onko opettajille tullut uusia kirjaamisvelvoitteita. Lukion ja ammatillisen koulutuksen 120 vastaajasta enemmistö oli sitä mieltä, että

opetushenkilöstölle on selvästi tullut uusia kirjaamisvelvoitteita oppivelvollisuus uudistuksen ja lainsäädännön uudistusten myötä. Vastaajista 81 ilmoitti kirjaamisvelvoitteiden lisääntyneen, ja 32 vastaajaa oli sitä mieltä, ettei uusia kirjaamisvelvoitteita opetushenkilöstölle ole tullut.

Perusopetuksen esihenkilöistä lähes puolet (n = 65) ilmoitti uusista kirjaamisvelvoitteista opetushenkilöstölle.

Kaavio 4. Onko opetushenkilöstölle mielestäsi tullut uusia kirjaamisvelvoitteita oppivelvollisuuden laajentamisen ja lainsäädännön uudistusten myötä? Ammatillisen ja lukiokoulutuksen esihenkilöt

- ▶ Esihenkilöiden työaikatarve on kasvanut oppivelvollisuus uudistuksen myötä merkittävästi mutta siihen ei ole työnantajan taholta juuri reagoitu eikä kohdennettu resursseja.
- ▶ Perusopetuksen rehtoreista lähes puolet ja ammatillisen sekä lukion esihenkilöistä 2/3 on sitä mieltä, että opetushenkilöstön kirjaamisvelvoitteet ovat lisääntyneet.

4.2 Opetus- ja ohjaushenkilöstöä rekrytoitu niukasti, esihenkilöitä ei lainkaan

OPPIVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMINEN toi muun muassa seuraavia uusia ohjausvelvoitteita: tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus 8-9 luokkalaisille, ohjata ja valvoa, että oppivelvollinen hakeutuu koulutukseen ennen perusopetuksen viimeisen vuosiluokan tai aikuisten perusopetuksen päättymistä, oppivelvollisen, joka ei saa opiskelupaikkaa kesäajan ohjaus, ohjausta nivelvaiheen koulutuksissa, keskeyttämishetkellä olevan ohjaus ja jälkiohjaus ammatillisessa koulutuksessa sekä opiskelupaikkaa vailla olleille asuinkunnan antama ohjaus. Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä kohdennettiin pysyvää rahoitusta yli 20 miljoonaa uusiin ohjausvelvoitteisiin.

Ammatillisilla koulutuksen järjestäjillä on ollut lisäksi käytettävissään erityisesti opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen tarkoitettua erillistä hankerahoitusta 70–80 miljoonaa euroa sekä vuonna 2021 että 2022. Kun tämä hankeraha loppuu, niin ammatillisen koulutuksen rahoituspohjan vahvistamiseen osoitetaan pysyvää rahaa vuoden 2021 tasosta 50 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lukien nimenomaan opettajien ja ohjaajien palkkaukseen. Lukiokoulutuksen järjestäjillä on ollut lukiolain opinto-ohjausvelvoitteen vahvistamisen seurauksena vuodesta 2021 alkaen 4,3 miljoonaa euroa pysyvää lisärahoitusta opinto-ohjaukseen ja erityisopetusvelvoitteen seurauksena rahoitusta lisättiin 1,84 miljoonaa euroa.

Rehtorin tehtävänä on kertoa ja perustella johtamansa koulun tai oppilaitoksen oppilaan- ja opinto-ohjauksen tarve

	Lukio (lisäyksestä ilmoitti n vastaajaa)	Ammatillinen koulutus (lisäyksestä ilmoitti n vastaajaa)	Henkilöstön lisäyksen vaihteluväli
Oppilaanohjaajia/ opinto-ohjaajia	0,8* (18)	2,3* (9)	[0,1–5]
Eriyisopettajia	0,7* (13)	2,1* (7)	[0,3–6]
Avustajia/ohjaajia (ammatillinen)	0	4,1* (10)	[1–10]
Oppivelvollisuuskoordinaattori tai muu oppivelvollisten asioista vastaava, uusi toimenkuva	0,8* (6)	5 (1)	[0,2–5]
*Tilastollisesti merkitsevä			

Taulukko 1. Oppilaitoksissa toteutetut rekrytoinnit esihenkilöiden vastausten mukaan. Keskiarvot henkilöstön lisäyksestä.

ja resursoinnissa mahdollisesti olevat puutteet opetuksen ja koulutuksen järjestäjälle. Rehtori joutuu organisoimaan oppilaanohjauksen ja opinto-ohjauksen uudet velvoitteet niiden resurssien puitteissa, joita opetuksen tai koulutuksen järjestäjä hänelle myöntää.

Karvin tekemän arvioinnin³⁹ perusteella toteamme tarpeen lisätä opinto-ohjaajien määrää ammatillisessa koulutuksessa olevan suuri. Karvin mukaan yhden opinto-ohjaajan vastuulla oli ammatillisissa oppilaitoksissa pääsääntöisesti yli 200 opiskelijaa ja vain kolmannes koulutuksen järjestäjistä ilmoitti kaikkien opinto-ohjaajien olevan kelpoisia. Useampi kuin joka kymmenes (14 %) ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ilmoitti, ettei heillä ole yhtään opinto-ohjaajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää. Positiivista on se, että opinto-ohjaajien määrällinen sekä ohjausvelvoitteiden lakisääteinen lisääminen näkyvät juuri julkaistun Amisbarometrin mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden⁴⁰ parempana tyytyväisyytenä alavalintaan ja hakuvaiheen opinto-ohjaukseen. Kuitenkin alle 20-vuotiaista nuorista yhä 16 prosenttia koki, että heitä ohjattiin väärälle alalle ja joka kymmenes vastaaja kertoi, että olisi tarvinnut opinto-ohjaajalta enemmän tukea nykyisiin opintoihinsa.

Erityisopettajien rekrytoinnista ilmoitti noin kuudesosa vastaajista (n =20). Erityisopettajia oli lisätty eniten ammatillisissa oppilaitoksissa, joissa keskimääräinen lisäys oli reilun kahden henkilön verran. Tarvetta lisäykselle on, sillä Amisbarometrin⁴¹ mukaan vuonna 2022 ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 32 prosenttia oli täysin samaa tai osittain samaa mieltä väitteestä ”Tarvitsen enemmän tukea opiskeluun.” Oppivelvollisuusikäisistä tätä mieltä oli 22 prosenttia. Vuonna 2019 vain 14 prosenttia alle 18-vuotiaista oli vastannut tarvitsevansa enemmän tukea opiskeluunsa. Tässä on myös muistettava, että lukiokoulutukseen säädettiin opiskelijalle oikeus erityisopetukseen 1.8.2021 alkaen. Tämä

vastaa perusopetuksessa olevaa oikeutta osa-aikaiseen erityisopetukseen. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalle ei vastaavaa oikeutta ole säädetty.

Ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä puolet ilmoitti lisänneensä avustajia tai ohjaajia. Keskimäärin heitä oli lisätty 4,1.

Kyselyyn vastanneiden lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöiden mukaan uusia toimenkuvia kuten oppivelvollisuuskoordinaattoreita ei juuri ollut perustettu. Lukiokoulutuksen esihenkilöistä kuusi vastaaja ilmoitti tähän kategoriaan lukeutuvasta rekrytoinnista, ammatillisesta vain yksi. Keskimääräinen lisäys lukiossa oli 0,8 henkilön verran. Vastaajien mukaan uusia esihenkilöitä ei ole rekrytoitu.

Amisbarometrin mukaan vuonna 2022 ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 32 prosenttia oli täysin samaa tai osittain samaa mieltä väitteestä ”Tarvitsen enemmän tukea opiskeluun.” Oppivelvollisuusikäisistä tätä mieltä oli 22 prosenttia. Vuonna 2019 vain 14 prosenttia alle 18-vuotiaista oli vastannut tarvitsevansa enemmän tukea opiskeluunsa.

³⁹ Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 6:2020. Haettu 3.4.2022.

⁴⁰ Amisbarometri 2022 <https://sakkiry.fi/amisbarometri/>. Haettu 9.4.2022.

⁴¹ Amisbarometri 2022 <https://sakkiry.fi/amisbarometri2022/>. Haettu 9.4.2022.

Perusopetuksen rehtoreista 21 kertoi oppilaanohjaaja resursointiin tehdyistä lisäyksistä. Uusia oppilaanohjaajia oli rekrytoitu oppivelvollisuuden laajentamisen seurauksena keskimäärin noin yksi (0,9). Pienin lisäys oli 0,2 oppilaanohjaaja ja suurin kaksi oppilaanohjaajaa. Kymmenen rehtoria oli saanut lisää erityisopettajaresursseja. Keskimäärin lisäys oli 2,6 erityisopettajaa. Pienin lisäys oli yksi erityisopettaja ja suu-

rin kymmenen erityisopettajaa. Avustajaresursseja oli saanut lisää 11 rehtoria keskimäärin 3,5 avustajan verran. Avustajaresurssin lisäys vaihteli yhdestä avustajasta 16 avustajaan. Uusia työkuvia kuten oppivelvollisuuskoordinaattoreita tai vastaavia ilmoitti perustetuksi neljä perusopetuksen rehtoria. Keskimäärin tällaiseen uuteen työkuvaan oli resursoitu 0,8 henkilöä vaihteluvälillä 0,1–1 henkilöä. Esihenkilöresursseja ei perusopetuksessakaan ollut lisätty lainkaan.

- ▶ Vähemmistö vastanneista peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä ilmoitti uusista henkilöstörekrytoinneista oppilaitoksiin. Tämä siitäkkin huolimatta, että uusien opettajien ja ohjaajien rekrytoimiseen kohdennettiin oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä yli 20 miljoonaa euroa ja ammatillisessa koulutuksessa on ollut jaossa hankerahaa opettajien ja ohjaajien rekrytoimiseksi.
- ▶ Uusia esihenkilöitä ei ole rekrytoitu oppivelvollisuusudistuksen myötä lainkaan.
- ▶ Rehtoreiden lisäksi tarvitaan virka-apulaisrehtoreita jakamaan kasvanutta työkuormaa.

4.3 Esihenkilöt tarvitsevat lisää informaatiota oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpanosta sekä oman esihenkilönsä tukea

OPETUSMINISTERIÖ ON perustanut erillisen [nettisivun](#), johon on koottu tietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta. Sivustolta löytyy muun muassa on usein kysytyjä kysymyksiä, aiheesta pidettyjen webinaarien tallenteita, linkit lainvalmistelu aineistoon sekä linkkejä muille asiasta kertoville sivuille. Opetushallitus on toiminut samoin. Sen [nettisivustolla](#) on myös paljon tietoa, ohjeita ja tukimateriaalia sekä linkkejä Opetushallituksen pitämiin koulutuksiin.

Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä reilu puolet, 67 vastaajaa, koki saaneensa riittävästi informaatiota uudistuksesta esimiestyönsä tueksi, mutta vielä puoli vuotta uudistuksen voimaan tulon jälkeen 39 vastaajaa ilmoitti saadun informaation olevan riittämätöntä. Esihenkilöt eivät kokeneet saaneensa myöskään riittävästi tukea omilta esihenkilöiltään oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpanossa. Vastaajista 30 ilmoitti saaneensa riittävästi tukea esihenkilöiltään, mutta yhteensä suunnilleen samansuuruinen osuus raportoi saaneen joko liian vähän tukea (n = 16) tai jääneensä kokonaan vaille tukea (n = 16). Jonkin verran tukea koki saaneensa 50 vastaajaa.

Myös perusopetuksessa yli puolet rehtoreista (n = 81) ilmoitti saaneen riittävästi informaatiota uudistuksesta esimiestyönsä tueksi, mutta yhä reilu neljäsosa (n = 36) vastasi että ei ollut saanut riittävästi informaatiota. Perusopetuksen rehtoreista neljäsosa (n = 33) oli saanut riittävästi tukea esihenkilöiltään ja noin viidesosa (n = 24) ei ollut saanut riittävästi tukea tai tukea laisinkaan.

Tulokset olivat samankaltaisia myös OAJ:n lukion ja ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstöllä tehdyn kyselyn vastausten kanssa. Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastausten mukaan yli puolet vastaajista (57 %) koki saaneensa työnantajaltaan riittävästi tietoa uudistuksen tuomista muutoksista omaan työhönsä ja noin kolmannes (29 %) koki informaation riittämättömänä. Lukion opettajien ja ohjaushenkilöstön vastaukset olivat lähes identtiset (riittävästi tietoa oli saanut 58 %, riittämättömänä informaation koki 28 %). Peruskoulukyselyn tulosten mukaan opetushenkilöstöstä (erityisopettajat, aineenopettajat ja oppilaanohjaajat) kolmasosa (30 %) ei kokenut saaneensa riittävästi informaatiota ja reilu kolmasosa (37 %) puolestaan oli tyytyväinen saamansa tiedon riittävyyteen.

- ▶ Rehtoreista noin kolmasosa ei koe saaneensa riittävästi tukea omalta esihenkilöltään oppivelvollisuuden laajentamisen toteuttamisessa. Samoin kolmasosa pitää annettua informaatiota riittämättömänä.
- ▶ Oppivelvollisuudesta tiedottamista tulee parantaa
- ▶ Esihenkilöt tarvitsevat lisää oman esihenkilönsä tukea oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpanossa

4.4 Oppivelvollisuusudistuksen onnistuminen edellyttää opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemista

KYSELYSSÄ KYSYTTIIN esihenkilöiden näkemystä myös siitä, ovatko he huomanneet viime syksystä alkaneen lukuvuoden aikana oppivelvollisten käytöksessä, motivaatiossa ja tuen tarpeessa muutoksia verrattuna aiempien vuosien vastaviin ikäluokkiin. Näitä vastauksia lukiessa on muistettava, että luvut kertovat kuinka moni kyselyyn vastanneista esihenkilöistä oli havainnut muutoksia näissä asioissa. Tulosten perusteella ei voi päätellä, kuinka paljon esimerkiksi käytöshäiriöt ovat tosiasiasa lisääntyneet tai kuinka merkittävää käytöshäiriöiden kasvu on ollut.

Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt kokivat opiskelijoiden tuen tarpeen kasvaneen. Reilu puolet 112 vastaajasta (n = 61) oli sitä mieltä, että alle 18-vuotiaat oppivelvolliset tarvitsevat aiempaa enemmän erityisopettajan tukea vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Vastaajista 49 raportoi, että oppivelvolliset tarvitsevat yhtä paljon tukea kuin aikaisemminkin. Noin neljäsosa (n = 27) ilmoitti käytöshäiriöiden lisääntyneen, ja noin kolmasosan (n = 34) mukaan opiskelijat eivät ole yhtä motivoituneita verrattuna vuoden takaiseen eli vuoden 2021 tilanteeseen. Enemmistö vastaajista kuitenkin ilmoitti opiskelijoiden käyttäytymisen ja motivoituneisuuden pysyneen samanlaisena.

OAJ toteutti käsillä olevan esihenkilökyselyn lisäksi kyselyt lukion ja ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstölle. Ammatillisen koulutuksen oppivelvollisuuskyseleyn tulosten perusteella opetushenkilöstöstä 60 prosenttia oli havainnut erityisopettajan tuen tarpeen kasvua, yli puolet (52 %) käytöshäiriöiden lisääntymistä ja puolet (50 %) opiskelijoiden motivoituneisuuden laskua. Lukion opetushenkilöstölle tehdyn kyselyn jakaumat olivat lähestulkoon samankaltaiset: opiskelijoiden tuen tarpeen kasvusta ilmoitti 65 %, käytöshäiriöiden lisääntymisestä 42 % ja motivoituneisuuden laskusta 48 %. Toisin sanoen opetushenkilöstön arviot eroavat hieman rehtoreiden havainnoista.

Huomionarvoista on, että sekä lukion että ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstö ja esihenkilöt toivat selkeästi esille yhtenevän näkemyksen erityisesti opiskelijoiden tuen tarpeen lisääntymisestä edelliseen vuoteen verrattuna, mutta myös käytöshäiriöiden lisääntymisestä ja opiskelumotivaation laskusta. Amisbarometri 2022⁴³ tulokset ovat saman suuntaisia muun muassa motivaation osalta. Sen mukaan oppivelvollisista eli alle 18-vuotiaista opintojen hidastumiseen vaikutti 24 prosentilla oma asenne ja motivaatio. Vuonna 2019 tätä mieltä oli ollut 17 prosenttia.

Näkemyksemme mukaan tulokset kertovat siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa oppivelvollisuusudistusta toteutetaan. Koronakriisi on rasittanut esihenkilöitä, opetus- ja ohjaushenkilöstöä sekä opiskelijoita jo yli kahden vuoden ajan, mikä väistämättä näkyy opiskelijoiden tuen tarpeessa, käyttäytymisessä, motivaatiossa ja niissä havainnoissa, joita koulun henkilökunta opiskelijoista tekee.

OAJ:n sekä muiden tahojen lukio- ja ammatillista koulutusta koskeissa koronan vaikutuksia selvittäneissä kyselyissä on tullut selvästi esille henkilöstön sekä opiskelijoiden kokema kuormituksen kasvu ja koronaepidemian monet vaikutukset opiskelijoiden sekä oppilaitoksien henkilökunnan arkeen, tuen tarpeeseen, hyvinvointiin ja jaksamiseen. Tulokset on siis asettava osaksi laajempaa, pitkälti koronapandemian aiheuttamaa hyvinvoinnin ja jaksamisen heikentymistä. Tämän kyselyn tulosten perusteella ei voida vetää johtopäätöstä, että kyse olisi oppivelvollisuusudistuksesta johtuva muutos.

⁴³ Amisbarometri 2022 <https://sakkiry.fi/amisbarometri2022/> Haettu 9.4.2022

- ▶ Moni ammatillisen- ja lukiokoulutuksen vastaaja oli havainnut opiskelijoiden käytöshäiriöiden ja tuen tarpeen lisääntymistä sekä motivoituneisuuden laskua kuluneen lukuvuoden aikana.
- ▶ Koronapandemian aiheuttama kuormitus näkyy väistämättä opiskelijoiden jaksamisessa ja käyttäytymisessä, kuten myös henkilöstön hyvinvoinnissa.
- ▶ Pandemian vaikutuksia on tutkittava ja analysoitava sekä myönnettävä valtion taholta lisärahoitusta seurausten korjaamiseen.
- ▶ Esihenkilöiden, opetushenkilöstön sekä opiskelijoiden jaksaminen ja hyvinvointi edellyttää toimenpiteitä, jotta työteko sujuu ja opinnot etenevät.

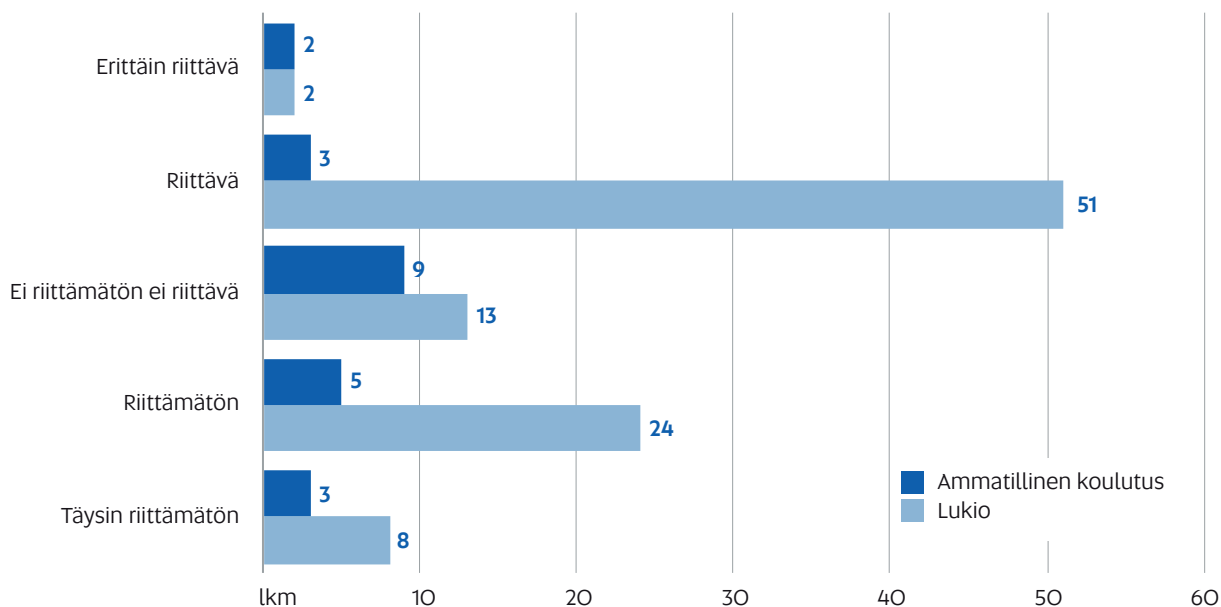
4.5 Oppimateriaalihankinnoissa opettajien kuuleminen toteutunut hyvin, resursointi heikommin

AMMATILLISEN JA LUKIOKOULUTUKSEN kokonaiskustannukset ennen oppivelvollisuuden laajentamista olivat noin 2 600 miljoonaa euroa.⁴⁴ Kustannetun oppimateriaalin osuus on tästä noin 2,4 % ja usein vielä vähemmän, koska oppimateriaaleja kierrätetään.⁴⁵ Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä pysyvää rahoitusta osoitettiin oppimateriaalien hankintaan 75 miljoonaa euroa, josta lukiokoulutukseen osoitettiin 56,8 miljoonaa ja ammatilliseen koulutukseen 18,3 miljoonaa euroa. Lisäksi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille osoitettiin yhteensä noin 6,2 miljoonaa euroa oppimateriaalien ja tietokonekannan hankintamenettelyistä, ylläpidosta, varastoinnista ja jake- lusta sekä ICT-tuesta aiheutuviin lisäkustannuksiin.

Kyselyssämme näkemykset oppimateriaaleihin varatun resurssin riittävydestä ovat melko jakautuneita. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä riittäviksi ne koki vähän alle puolet vastaajista (n= 58 vastaajaa 119 vastaajasta) ja kolmasosa (n = 39) riittämättömiksi. Lähes viidesosa (n = 22) ei osannut sanoa.

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen vastausten välillä oli selkeä ero siinä, kokiko esihenkilö resurssit riittäviksi. Lukion esihenkilöistä oppimateriaaliresurssit ilmoitti riittäviksi yli puolet (n = 53/98), mutta ammatillisen koulutuksen vastaajista vain joka neljäs (n = 5/22). Sen sijaan riittämättömiksi resurssit koki noin kolmasosa esihenkilöistä sekä lukiossa (n = 32) että ammatillisessa koulutuksessa (n = 8).

Alkuvuodesta 2021 MTV Uutiset teki kyselyn perusopetuksen ja lukiokoulutuksen rehtoreille oppivelvollisuuden

Kaavio 5. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen esihenkilöiden näkemys oppimateriaaleihin varatun resurssin riittävydestä.

⁴⁴ Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen kustannukset <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/amatillisen-koulutuksen-ja-lukiokoulutuksen-kustannukset-jatkoivat-lievaa-kasvuun>. Haettu 9.4.2022.

⁴⁵ <https://kustantajat.fi/tietoa-kustannusalasta/oppimateriaalit/nelja-faktaa-oppimateriaaleista>. Haettu 9.4.2022.

laajentamisesta. Siinä kyselyssä 93 prosenttia vastaajista ei uskonut, että luvatut rahat riittävät kattamaan aiheutuvat kustannukset.

Suomen Kustannusyhdistyksen tilastojen⁴⁶ mukaan ennen oppivelvollisuuden laajentamista vuonna 2020 myydyistä lukion oppimateriaaleista 53 prosenttia oli digitaalisia ja ammattikouluissa 23 prosenttia. Vuonna 2021 myydyistä lukion oppimateriaaleista jo 72 prosenttia oli digitaalisia, mutta ammattikouluissa digitaalisten materiaalien määrä oli laskenut ollen 15 prosenttia.

Kyselyssämme lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä yli puolet (n = 67) ilmoitti, että oppimateriaalihankinnoissa opettaja sai vapaasti valita itse haluamansa oppimateriaalit. Yli kymmenesosa (n = 16) ilmoitti, että opettajan

oli valittava sähköinen materiaali tietyistä vaihtoehdoista. Vain 7 vastaajaa ilmoitti, että oppimateriaalit kilpailutettiin keskitetysti eikä opettaja voinut itse valita materiaalia.

Käsillä olevan esihenkilökyselyn lisäksi OAJ teki kyselyn myös lukion ja ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstöllä. Lukion opetushenkilöstöstä kyselyyn vastanneista 82 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että opettaja oli saanut valita toivomansa opetusmateriaalin, ja 80 prosenttia ilmoitti opettajien kuulemisen toteutuneen hankintamenettelyssä hyvin. Ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstöstä kyselyssä 65 prosenttia vastaajista ilmoitti opettajien kuulemisen oppimateriaalien hankinnassa toteutuneen hyvin ja vain kymmenesosa (11 %) ajatteli sen toteutuneen huonosti.

- ▶ Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöiden näkemykset oppimateriaaleihin varatun resurssin riittävydestä olivat jakautuneita, ja moni vastaaja koki resurssit riittämättömäksi.
- ▶ Riittäviksi resurssit koettiin useammin lukiossa kuin ammatillisessa koulutuksessa.
- ▶ Opettajien kuuleminen oppimateriaalihankinnoissa on toteutunut hyvin sekä esihenkilöiden että opetushenkilöstön mielestä.
- ▶ Oppimateriaaleihin varatun resurssin riittävyttä, opettajien toiveiden toteutumista ja materiaalien laatua on seurattava ja arvioitava säännöllisesti. Karsiminen oppimateriaalien laadusta tai määrästä ei synny merkittäviä säästöjä. Laadukas oppimateriaali motivoi sekä opettajia että opiskelijoita ja vapauttaa opettajien resursseja varsinaiseen opetustyöhön ja sen suunnitteluun.
- ▶ Oppimateriaalien ja tietokonekannan hankintamenettelyistä, ylläpidosta, varastoinnista ja jakelusta sekä ICT-tuesta aiheutuva työ on korvattava siihen kohdennetulla rahoituksella.

⁴⁶ <http://tilastointi.kustantajat.fi/oppimateriaalitalasto/2021-12>. Haettu 9.4.2022.

4.6 VALPAS-järjestelmä jakaa mielipiteitä, TUVA-koulutuksen järjestämiseen hyvät valmiudet

OPPIVELVOLLISEN OPISKELUTILANTEEN tiedot ovat saatavilla VALPAS-tietojärjestelmästä, jonka loi opetushallitus keväällä 2021. Se tukee tiedonkulkua koulujen, oppilaitosten, opiskelijoiden, opetuksen- ja koulutuksen järjestäjien sekä opiskelijan asuinkuntien välillä. VALPAS-järjestelmän käyttö ei ole pakollista, vaan sen käytöstä päättää opetuksen- ja koulutuksen järjestäjä. Tietojärjestelmän avulla tieto oppivelvollisesta siirtyy oppilaitoksen, koulutuksen järjestäjän ja asuinkunnan välillä, mikä helpottaa rehtoreiden ja opinto-ohjaajien hallinnollisia velvoitteita. Palvelun kautta voi tarkastaa oppivelvollisen koulutukseen hakeutumisen ja opiskeluoikeuden tilanteen, tehdä ilmoituksen seuraavalle toimijalle vastuuketjussa ja selvittää maksuttomuuteen vaikuttavat tiedot sekä oppivelvollisuuden keskeyttämiset. Lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajat kokivat VALPAS-järjestelmän olevan käyttöliittymältään melko käyttäjäystävällinen. Viidesosa (n = 23) koki sen käyttäjäystävälliseksi, reilu kolmasosa (n = 42) ei osannut sanoa ja kuudesosa (n = 18) ei kokenut käyttöliittymää käyttäjäystävällisenä.

Perusopetuksen esihenkilöistä hieman pienempi osuus, noin 15 prosenttia (n = 21) koki järjestelmän käyttäjäystävällisenä, ja noin joka kymmenes vastaaja (n = 17) ei pitänyt VALPAS-järjestelmää käyttäjäystävällisenä. Reilu kolmasosa (n = 51) ei osannut sanoa.

Suhteellisen suuri vastaajien joukko, jotka eivät osanneet ottaa kantaa, voi kertoa siitä, että VALPAS-järjestelmä on ollut melko vähän aikaa käytössä eivätkä vastaajat ole ehtineet muodostaa näkemystään asiaan tai sitten järjestelmää ei ole otettu käyttöön.

Yli puolet lukion ja ammatillisen koulutuksen kyselyyn vastanneista esihenkilöistä (n = 66) arvioi VALPAS-järjestelmän käyttöönoton aiheuttaneen lisätyötä ainakin jonkin verran ja kuudesosa (n = 17) ilmoitti, ettei se ole aiheuttanut lisätyötä. Perusopetuksen esihenkilöistä yli kolmasosa arvioi järjestelmän aiheuttaneen lisätyötä (n = 48) ja vajaa neljäsosa (n = 29) ilmoitti, ettei lisätyötä ole aiheutunut.

Kyselyyn vastanneiden esihenkilöiden mukaan tutkinto-koulutukseen valmentavaa TUVA-koulutusta tullaan järjestämään 1.8.2022 alkaen keskimäärin alle kolmasosassa (n = 35) lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajien oppilaitoksia. Erikseen tarkasteltuna oppilaitosten välillä on isot erot. Ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä suurin osa (n = 20) vastasi myöntävästi, kun lukion esihenkilöiden vastaava osuus oli noin kuudesosa (n = 16).

Perusopetuksessa TUVA-koulutusta sen sijaan ei juuri järjestettäisi. Perusopetuksen esihenkilöistä lähes kaikki (n = 89) vastasivat kieltävästi, ja vain seitsemän vastaajan mukaan heidän oppilaitoksessaan tullaan järjestämään TUVA-koulutusta.

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen vastaajista suurin osa (n = 25/35) arvioi valmiutensa aloittaa uuden opetussuunnitelman mukainen nivelvaiheen TUVA-koulutus hyväksi ja ainoastaan alle kymmenesosa (n = 3) heikoksi. Perusopetuksen seitsemästä vastaajasta, jotka aikovat TUVA-koulutusta järjestää, kaksi arvioi valmiutensa nivelvaiheen koulutuksen aloittamiseen heikoksi.

TUVA-koulutuksen järjestämisessä siihen ryhtyviä ammatillisen ja lukiokoulutuksen kyselyyn vastanneita esihenkilöitä pohdituttaa tai haastaa erityisesti TUVA-opiskelijoiden laaja heterogeenisuus (mainitsi noin puolet, 16 henkilöä vas-

taajista), yhteistyö muiden koulutuksen järjestäjien kanssa (n = 15) ja asuinkunnan määräämien opiskelijoiden motivaatio (n = 13). Noin neljäsosa (n = 8) mainitsi opiskelijoiden tuen tarpeeseen vastaamisen, ja kymmenesosa (n = 3) mainitsi päättöarvosanojen nostamisen mahdollisuuden ja opiskelijoille sopivan tutkintokoulutuspaikan löytämisen.

Perusopetuksessa kuutta esihenkilöä, jotka ilmoittivat järjestävänsä TUVA-koulutusta, pohdituttaa samat asiat kuin ammatillisen ja lukio koulutuksen esihenkilöitä. Heillä korostuu kuitenkin enemmän huoli siitä, kuinka yhteistyö muiden koulutuksen järjestäjien kanssa sujuu.

- ▶ VALPAS-järjestelmän käyttäjäystävällisyyteen suhtaudutaan useimmiten neutraalisti tai myönteisesti.
- ▶ VALPAS-järjestelmä on aiheuttanut monille vastaajille lisätyötä.
- ▶ TUVA-koulutukseen on lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajien mukaan hyvät valmiudet, perusopetuksessa hieman heikommat, joskin harva perusopetuksen vastaaja otti asiaan kantaa.
- ▶ TUVA-koulutuksen järjestämisessä vastaajia pohditutti etenkin TUVA-opiskelijoiden heterogeenisyys ja yhteistyö muiden koulutuksen järjestäjien kanssa.

4.7 Huoli resursseista vaikuttaa esihenkilöiden asenteeseen uudistusta kohtaan

OPPIVELVOLLISUUTTA PITI TERVETULLEENA UUDISTUKSENA reilu viidesosa (n = 25) vastanneista lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä ja vähän alle kolme viidesosaa (n = 71) oli eri mieltä. Merkittävin yksittäinen tekijä, joka vaikutti siihen, suhtautuivatko lukion ja ammatillisen esihenkilöt myönteisesti vai kielteisesti uudistukseen näytti vastaus-ten mukaan olevan se, pitikö esihenkilö oppimateriaaleihin kohdennettuja resursseja riittävinä vai ei. Niistä lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöistä, jotka pitivät resursseja täysin riittämättöminä, 14 suhtautui uudistukseen kielteisesti. Myönteisimmin suhtautuvista esihenkilöistä vain 2 vastaajaa totesi resurssien olevien riittämättömiä.

Myönteisesti tai neutraalisti suhtautuvilla lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöillä digitaalisen oppimateriaalin

osuus oli lisääntynyt oppilaitoksessa vähemmän verrattuna kielteisemmin suhtautuvien oppilaitoksiin. Samaa mieltä oppivelvollisuuden laajentamisen tervetulleesta luonteesta olevilla vastaajilla digitaalinen materiaali oli lisääntynyt noin puolella (n = 11/20), kun taas kielteisimmin suhtautuvilla lähes jokaisella (n = 20/23). Uudistukseen kielteisemmin suhtautuvat ovat saattaneet hankkia digitaalisia materiaaleja enemmän kuin uudistukseen myönteisesti suhtautuvat siksi, että kielteisesti suhtautuneista useampi piti rahoitusta oppimateriaaleihin riittämättömänä.

Perusopetuksen esihenkilöistä noin kolmasosa (n = 36) piti oppivelvollisuuden laajenemista tervetulleena uudistuksena, mutta puolet ei pitänyt (n = 60). Jos vastaaja ei kokenut saaneensa riittävästi informaatiota uudistuksesta esimiestyönsä tueksi, sitä kielteiskempi hän keskimäärin oli uudistusta kohtaan. Kielteisemmin suhtautuvat peruskoulun rehtorit olivat myös havainneet enemmän oppilaiden motivoituneisuuden laskua (n = 17) kuin myönteisemmin suhtautuvat (n = 0).

- ▶ Lukion ja ammatillisen koulutuksen vastaajien kielteistä asennoitumista oppivelvollisuus uudistukseen selitti vahvimmin kokemus oppimateriaaleihin varatun resurssin riittämättömyydestä.
- ▶ Peruskoulun rehtoreista kielteisimmin suhtautuivat he, jotka eivät olleet saaneet riittävästi tietoa uudistuksesta.

4.8 Tulevaisuudelta toivotaan riittävä rahoitusta ja opettajamäärää

PERUSOPETUKSEN REHTOREIDEN selkeä näkemys siitä, mitä tulevaisuudessa pitäisi seuraavaksi tehdä oli pysyvän perusrahoituksen vahvistaminen. Sitä esitti 81 prosenttia vastaajista. Toiseksi tärkeimpänä asiana he pitivät opettaja-, opinto-ohjaaja ja erityisopettajamitoituksesta säättämistä opetuksen järjestäjää velvoittavasti (41 %). Rehtorit kannattivat lämpimästi myös sitä, että esihenkilöiden suorien alaisten enimmäismääräksi säädettäisiin 20 alaista (33 %) ja perusopetuksen alueellinen saavutettavuus varmistettaisiin kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus. Lisäksi rehtoreista yli neljäsosa toteaa, ettei seuraavaan neljään vuoteen kaipaakaan suuria muutoksia.

	lkm	%
7 = Koulutuksen pysyvää perusrahoitusta vahvistetaan	109	81
2 = Opettaja-, opinto-ohjaaja- ja erityisopettajamitoituksesta säädetään koulutuksen- ja opetuksen järjestäjää velvoittavasti.	56	41
3 = Esihenkilöiden suorien alaisten maksimimääräksi säädetään 20	44	33
8 = Perusopetuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	40	30
10 = Seuraavan neljän vuoden aikana ei tarvita suuria muutoksia koulutukseen	36	27
1 = Mentorointi kirjoitetaan lakiin kaksivuotisena oikeutena jokaiselle työuraansa aloittavalle opettajalle ja esihenkilölle	30	22
4 = Esihenkilö- ja johtamistyötä vahvistetaan mm. lisäämällä kelpoisuusvaatimukseen johtamiseen liittyvä opintovaatimus	30	22
5 = Opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen toisella asteella säädetään samaan tapaan kuin perusopetuksessa ja se rahoitetaan osana perusrahoitusta	29	21
9 = Toisen asteen koulutuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	21	16
12 = Muu tavoite, mikä?	20	15
6 = Etäopetuksen hyödyntämiseen liittyen määritellään lähiopetuksena annettavan opetuksen vähimmäismäärä nuorten toisen asteen koulutuksessa	17	13
11 = Ammatillinen: Säilytetään ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli perusrahoituksen osuutta kasvattaen (Perusrahoituksen osuutta kasvatetaan)	3	2
	Yhteensä	435
	N:	135

Taulukko 2. Perusopetuksen rehtoreiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.

LUKION REHTOREIDEN vastauksissa erottui selvästi viisi heidän tärkeimpänä pitämäänsä asiaa, jotka tulevaisuudessa tulisi tehdä. Perusopetuksen rehtoreiden tapaan myös kyselyyn vastanneista lukion rehtoreista valtaosa (85 %) piti tärkeimpänä asiana tulevaisuudessa sitä, että koulutuksen pysyvää perusrahoitusta vahvistetaan. Lähes puolet (48 %) totesi, ettei seuraavaan neljään vuoteen tarvita suuria muutoksia koulutukseen. Kolmanneksi eniten lukion rehtorit toivoivat opettaja-, opinto-ohjaaja- ja erityisopettajamitoituksesta säättämistä koulutuksen järjestäjää velvoittavasti (42 %) sekä yhtä paljon sitä, että toisen asteen koulutuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve ja koulutuksen saavutettavuus (42 %). Opiskelijoiden oikeudesta saada tukiopetusta samaan tapaan kuin perusopetuksessa haluaisi säädettyä 40 prosenttia vastaajista.

	lkm	%
7 = Koulutuksen pysyvää perusrahoitusta vahvistetaan	83	85
10 = Seuraavan neljän vuoden aikana ei tarvita suuria muutoksia koulutukseen	47	48
2 = Opettaja-, opinto-ohjaaja- ja erityisopettajamitoituksesta säädetään koulutuksen- ja opetuksen järjestäjää velvoittavasti.	41	42
9 = Toisen asteen koulutuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	41	42
5 = Opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen toisella asteella säädetään samaan tapaan kuin perusopetuksessa ja se rahoitetaan osana perusrahoitusta	39	40
3 = Esihenkilöiden suorien alaisten maksimimääräksi säädetään 20	27	28
12 = Muu tavoite, mikä?	18	18
4 = Esihenkilö- ja johtamistyötä vahvistetaan mm. lisäämällä kelpoisuusvaatimuksiin johtamiseen liittyvä opintovaatimus	15	15
6 = Etäopetuksen hyödyntämiseen liittyen määritellään lähiopetuksena annettavan opetuksen vähimmäismäärä nuorten toisen asteen koulutuksessa	10	10
8 = Perusopetuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	10	10
1 = Mentorointi kirjoitetaan lakiin kaksivuotisena oikeutena jokaiselle työuraansa aloittavalle opettajalle ja esihenkilölle	8	8
11 = Ammatillinen: Säilytetään ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli perusrahoituksen osuutta kasvattaen (Perusrahoituksen osuutta kasvatetaan)		0
	Yhteensä	339
	N:	98

Taulukko 3. Lukion rehtoreiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN esihenkilöitä vastasi kyselyyn vain 23. Heistäkin valtaosa (78 %) piti tärkeimpänä koulutuksen pysyvän perusrahoituksen vahvistamista ja lukion rehtoreiden tapaan lähes puolet (48 %) totesi, ettei seuraavaan neljään vuoteen tarvita suuria muutoksia koulutukseen. Samoin lähes puolet vastaajista (48 %) piti tärkeänä sitä, että säilytetään ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli

perusrahoituksen osuutta kasvattaen. Ammatillisen koulutuksen esihenkilöt pitivät tärkeänä myös sitä, että säädetään esihenkilöiden suorien alaisten maksimimääräksi 20 ja toisen asteen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve ja koulutuksen saavutettavuus (39 %).

- ▶ Perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt pitivät tärkeimpänä asiana pysyvän perusrahoituksen vahvistamista
- ▶ Perusopetuksen rehtorit kannattavat opettaja-, opinto-ohjaaja ja erityisopettaja mitoituksia sekä rehtorilla olevien suorien alaisten enimmäismäärästä säätämistä
- ▶ Lukioon ja ammatilliseen koulutukseen esihenkilöiden mielestä seuraavan neljän vuoden aikana ei tarvita suuria muutoksia koulutukseen

	lkm	%
7 = Koulutuksen pysyvää perusrahoitusta vahvistetaan	18	78
10 = Seuraavan neljän vuoden aikana ei tarvita suuria muutoksia koulutukseen	11	48
11 = Ammatillinen: Säilytetään ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli perusrahoituksen osuutta kasvattaen (Perusrahoituksen osuutta kasvatetaan)	11	48
3 = Esihenkilöiden suorien alaisten maksimimääräksi säädetään 20	9	39
9 = Toisen asteen koulutuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	9	39
5 = Opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen toisella asteella säädetään samaan tapaan kuin perusopetuksessa ja se rahoitetaan osana perusrahoitusta	4	17
2 = Opettaja-, opinto-ohjaaja- ja erityisopettajamitoituksesta säädetään koulutuksen- ja opetuksen järjestäjää velvoittavasti.	3	13
4 = Esihenkilö- ja johtamistyötä vahvistetaan mm. lisäämällä kelpoisuusvaatimukseen johtamiseen liittyvä opintovaatimus	3	13
8 = Perusopetuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan kehittämällä rahoitusjärjestelmää tunnistamaan alueellinen koulutustarve- ja koulutuksen saavutettavuus.	3	13
12 = Muu tavoite, mikä?	3	13
1 = Mentorointi kirjoitetaan lakiin kaksivuotisena oikeutena jokaiselle työuraansa aloittavalle opettajalle ja esihenkilölle	1	4
6 = Etäopetuksen hyödyntämiseen liittyen määritellään lähiopetuksena annettavan opetuksen vähimmäismäärä nuorten toisen asteen koulutuksessa	1	4
Yhteensä	76	330
N:	23	

Taulukko 4. Ammatillisten esihenkilöiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.

4.9 Avovastauksissa korostui rehtoreiden liian suuri työkuorma ja uudistusten määrä

REHTOREIDEN JA muiden esihenkilöiden näkemyksen siitä, ettei seuraavan neljän vuoden aikana tarvita suuria muutoksia ymmärtää, kun luki avovastauksia. Avovastauksissa korostui rehtoreiden mahdolliseksi paisunut työmäärä ja palkkauksen epäkohdat. Ne vaativat molemmat pikaisesti muutosta. Rehtorille kuuluvia töitä on rajattava ja johtamisresurssia tarvitaan lisää. Yksi rehtori ei kerta kaikkiaan enää ehdi kaikkea hoitamaan. Iso huoli vastauksissa välittyi esihenkilöiden uupumisesta ja jaksamisesta sekä ajatuksista siirtyä pois esihenkilön tehtävistä. Toimia tilanteen korjaamiseksi vaadittiin niin OAJ:lta kuin päättäjiltä. Palkkauksessa epäkohtana pidettiin erityisesti liian pientä eroa opettajien palkkaan, jonka todettiin voivan olla jopa rehtorin palkkaa suurempi.

Päättäjien toivottiin käyvän tutustumassa esihenkilöiden ja opettajien työhön sekä yleisesti koulun arkeen. Päättäjien tulisi myös kysyä esihenkilöiden mielipiteitä uudistusten tarpeellisuudesta ennen niiden toteuttamista. Uusia uudistuksia ei juuri nyt toivottu. Useita uudistuksia ei myöskään saisi toteuttaa samanaikaisesti. Toimeenpanoon toivottiin selkeitä ohjeita ja koulutusta.

Useassa avovastauksessa annettiin kritiikkiä myös inklusiolle ja toimimattomille mielenterveyspalveluille. Nämä heikentävät kaikkien mahdollisuutta oppia. Opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen lisäämistä kannatettiin. Digitalisuus sai sekä kannatusta että kritiikkiä. Myös rahoitusjärjestelmän monimutkaisuutta moitittiin.

Vaikka määräykset olisivat koulutuksen järjestäjille, on hyvä huomioida, että käytännössä pienillä paikkakunnilla se on lähes aina rehtori, joka käytännön työt, selvitykset, raportit tekee...

Rehtorin työ on tullut nähtyä. Tätä ei jaksanut nykyaikaisella työmäärällä.”

Kaikkien viime vuosina toteutettujen uudistusten ja koronahässäkän vuoksi lähivuosina ei kaivata uudistuksia.

Peruskoulussa on inklusio-hullutus: erityisopiskelijat ovat samassa ryhmässä, jolloin kaikkien opiskelu häiriintyy.”

Esimiehen kuorma ja vastuu psyykkisesti oireilevien oppilaiden ja uupuvien opettajien suhteen on kohtuuton.”

5. Johtopäätökset

OPPIVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMINEN on lisännyt työaika-tarvetta lähes kaikilla lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilökyselyn vastaajista. Myös perusopetuksen rehtoreilla työaikatarve on kasvanut merkittävästi. Työaika-tarpeen selvä kasvu ei kuitenkaan näy vastaavana kasvuna resursseissa: työnantaja ei ole juurikaan reagoanut esihenkilöiden työaikatarpeen lisääntymiseen. Esihenkilöitä ei kyselyn tulosten perusteella ole lisätty oppilaitoksiin lainkaan. Tulos on erittäin huolestuttavaa esihenkilöiden jo ennestään suuren työmäärän vuoksi.

Etenkin suurten, oppivelvollisuuden laajentamisen kaltaisten uudistusten toimeenpano edellyttää hyvää johtamista. Mittavien uudistusten osalta pitää ehdottomasti lähteä liikkeelle siitä, että niiden toimeenpanoa johtavalle esihenkilölle resursoidaan joko apulaisjohtaja toimeenpanon tueksi tai siirretään ainakin toimeenpanon ensimmäiseksi vuodeksi rehtorilta muita tehtäviä pois. Mikäli työaikaa ei kohdenneta esihenkilölle uudistuksen toimeenpanon johtamiseen, näkyy tämä uudistuksen toteutumisessa.

Esihenkilöllä pitää olla tieto uusista velvoitteista ja niiden laadullisista ja määrällisistä vaateista sekä resursseista, joita niiden toteuttamiseksi on käytettävissä. Esihenkilöllä on vastaavasti merkittävä rooli siinä, että tieto koulun ja oppilaitoksen henkilöstö- tai muissa resursseissa esiintyvistä puutteista välittyy resursseista päättävälle taholle. Esihenkilöt ovat muun muassa havainneet kirjaamistehtävien lisääntyneen suurella osalla opetushenkilöstöä. Kyselystä ei käynyt ilmi, kuinka tähän on reagoitu.

Oppilaanohjaajia ja opinto-ohjaajia uusien ohjausvelvoitteiden hoitamiseen on palkattu hyvin vaihtelevia määriä. Samoin erityisopettajia ja muuta henkilöstöä. Tämä kertoo siitä, että koulujen ja oppilaitosten välillä eriytymiskehitys jatkuu.

Vastausten perusteella uudistuksessa tarvitaan selvästi enemmän sekä esihenkilöiden tukea että informaatiota oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanemiseksi. Keskeistä uudistuksen toteuttamisessa on myös huolehtia sekä oppilaitoksen henkilökunnan että opiskelijoiden hyvinvoinnista ja jaksamisesta sekä riittävästä tuesta opiskeluun, opetukseen ja johtamiseen.

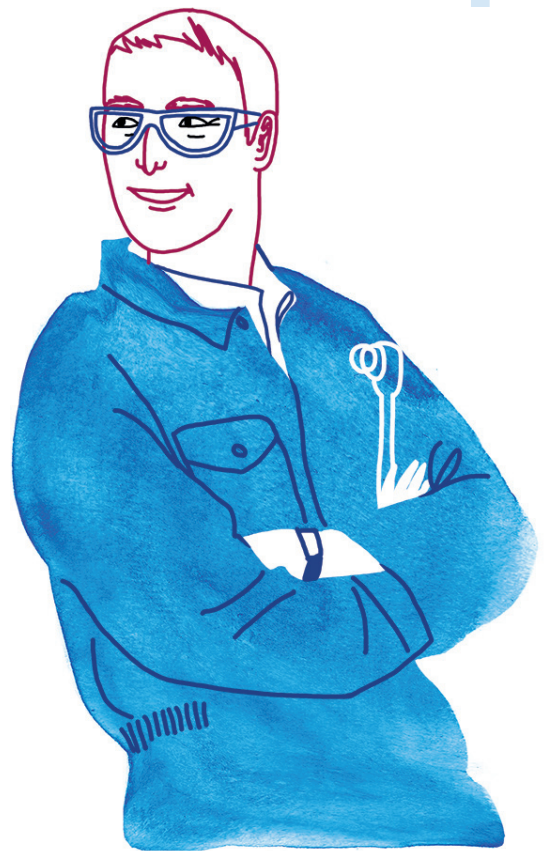
Kokemus resurssien riittävyydestä oli vahvassa yhteydessä vastaajan asennoitumiseen uudistusta kohtaan. Ilman kunnollisia puitteita – mahdollisuutta hyvään johtamiseen ja koko oppilaitosyhteisön työn tukemiseen sekä uusien velvoitteiden toimeenpanemiseen riittäväillä resursseilla – oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteet eivät toteudu.

Positiivista on se, että oppimateriaaleihin kohdennetun resurssin riittävyydestä kysely antoi viitteitä siitä, etteivät esihenkilöiden huolet ennen toimeenpanoa olleesta vajeesta olleet toteutuneet. Kyselyssä oppimateriaaleihin kohdennettu rahoitus arvioitiin hyväksi tai melko hyväksi lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöiden toimesta 48 prosentissa vastauksia. Lukiossa tulos oli vielä vahvempi (53 %).

6. Toimenpide-ehdotukset

- ▶ Uudistuksiin on aina sisällyttävä esihenkilö- ja opetushenkilöstövaikutusten kattava arviointi. Siihen pitää sisältyä lähtöhetken ja olosuhteiden tilanekartoitus. Sen perusteella on arvioitava tarvittavat muutokset opetushenkilöstö- ja esihenkilöresursseissa.
- ▶ Tarvitaan lisää esihenkilöitä sekä virka-apulaisrehtoreita ja opetushenkilöstöä.
- ▶ Esihenkilö tarvitsee tukea omalta esihenkilöltään uudistusten toimeenpanossa.
- ▶ Oppivelvollisuus uudistuksesta tiedottamista tulee parantaa oppilaitoksissa.
- ▶ Esihenkilöiden, opetushenkilöstön ja opiskelijoiden jaksaminen sekä hyvinvointi edellyttävät toimenpiteitä sekä seurantaa.
- ▶ Tarvitaan säädökset, jotka turvaavat saman määrän opettajia, opinto-ohjaajia ja erityisopettajia suhteessa oppijamäärään kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa.
- ▶ Uudistuksiin sisältyviin uusiin velvoitteisiin kohdennetut rahoitusvirrat ja niiden toteuma pitää tehdä näkyvämmäksi, seurattavammaksi ja konkreettisemmaksi päättäjille, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä toimeenpanoa tekeville esihenkilöille. Opetus- ja kulttuuriministeriön pitää kehittää OAJ:n tekemän laskurin kaltainen mallinnustyökalu.
- ▶ Perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen rahoitusta on lisättävä.
- ▶ Oppimateriaalien laatua, niihin varatun rahoituksen riittävyyttä ja opettajien toiveiden toteutumista niiden hankinnassa on seurattava ja arvioita.
- ▶ Lukio ja ammatillinen koulutus kaipaavat työrauhaa, eivät uudistuksia.
- ▶ Pitää selvittää säännöllisin väliajoin esihenkilöiden näkemyksiä heidän työssään tapahtuneista muutoksista ja uudistusten vaikutuksista heidän työhönsä.

Kuviot ja taulukot

Kuviot

Kaavio 1.	Rehtoreiden jaksaminen rehtoribarometrin mukaan, %	13
Kaavio 2.	Oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutukset työaikatarpeeseen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt	17
Kaavio 3.	Keskeinen syy työaikatarpeen muutokselle, kolme valituinta vaihtoehtoa. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöt.	18
Kaavio 4.	Onko opetushenkilöstölle mielestäsi tullut uusia kirjaamisveloitteita oppivelvollisuuden laajentamisen ja lainsäädännön uudistusten myötä? Ammatillisen ja lukiokoulutuksen esihenkilöt.	19
Kaavio 5.	Ammatillisen ja lukiokoulutuksen esihenkilöiden näkemys oppimateriaaleihin varatun resurssin riittävydestä.	26

Taulukot

Taulukko 1.	Oppilaitoksissa toteutetut rekrytoinnit esihenkilöiden vastausten mukaan. Keskiarvot henkilöstön lisäyksestä.	20
Taulukko 2.	Perusopetuksen rehtoreiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.	31
Taulukko 3.	Lukion rehtoreiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.	32
Taulukko 4.	Ammatillisten esihenkilöiden näkemys mitä seuraavaksi tulisi tehdä.	33

SEURAA SOMESSA

Facebook/Twitter/Instagram

@oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ